Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

1er Encontre de Ciències Humanes i Socials dels Països Catalans a Perpinyà

Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans (CPEC)
Fondation Internacionales d'Etudes Historiques et Sociales (FIEHS)

FEBRER 1976

FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Ier Encontre de Ciences Humanes i Socials
dels Països Catalans a Perpinyà

HORARI

Divendres, dia I9:

I5,--hores	Conferència inaugural.- P.VILAR	Amfiteatre 3
I6,30 "	Ponència Iª Territori	Amfi 3
I6,30 "	Ponència 2ª Clases Socials	Amfi IUT
I7,30 "	Presentacióde les comunicacions adscrites a cada ponència.	
I8,45 "	Col.loqui.	
20,-- "	Sopar Restaurant Universitari	
2I,-- "	"Casinet" Sales de M4 a M9	

Dissabte, dia 20:

9,--hores.	Ponència 3ª Cultura	Amfi 3
I0,-- "	Presentacióde les comunications adscrites a la ponència.	Amfi 3
II,I5 "	Col.loqui.	Amfi 3
I2,30 "	Dinar Restaurant Universitari	
I5,-- "	Ponència 4ª Dinamica...	Amfi I
I6,45 "	Col.loqui.	Amfi I
I8,I5 "	Conferència de M.ALIER	Amfi I
20,-- "	Sopar Restaurant Universitari	
2I,-- "	"Casinet" Sales de M4 a M9	

Diumenge, dia 2I:

9,--hores	Altres entitats nacionals.	Amfi 3
I0,30 "	Col.loqui	Amfi 3
I2,-- "	Assemblea final	Amfi 3
I3,-- "	Dinar.	

Tant per la tramesa d'inscripcions com per qualsevol informació complementària cal dirigir-se a una de les següents adreces:

Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalanes (CPEC)
Facultat de Ciences Humanes i Socials
Universitat de Perpinyà
66000 PERPINYA

Fondation Internationale d'Etudes Historiques et Sociales (FIEHS)
63, rue P.M.Agasse
66000 PERPINYA

Telèfon a Barcelona: 228 38 20

Països Catalans, febrer I.976

1er Encontre de Ciències Humanes i Socials
dels Països Catalans a Perpinyà

H O R A R I

Divendres, dia 19:

15,-- hores.	Conferència inaugural.- Pierre Vilar
16,30 "	Ponències 1ª i 2ª. Simultànies.
17,30 "	Presentació de les comunicacions adscrites a cada ponència.
18,45 "	Col.loqui.
20,--	Sopar.
21,--	"Casinet"

Dissabte, dia 20:

9,-- hores	Ponència 3ª.
10,-- "	Presentació de les comunicacions adscrites a la ponència.
11,15 "	Col.loqui.
12,30 "	Dinar.
15,-- "	Ponència 4ª.
16,45 "	Col.loqui.
18,15 "	Conferència de Martínez Alier: Cuba i Perú.
20,-- "	Sopar.
21,-- "	"Casinet".

Diumenge, dia 21:

9,-- hores	Altres entitats nacionals.
10,30 "	Col.loqui.
12,-- "	Assemblea final.
13,-- "	Dinar.

Tant per la tramesa d'inscripcions com per qualsevol informació complementària cal dirigir-se a: una de les següents adreces:

Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans (CPEC)
Facultat de Ciències Humanes i Socials
Universitat de Perpinyà

66000 PERPINYÀ

Fondation Internacionales d'Etudes Historiques et Sociales (FIEHS)
63, rue P. M. Agasse

66000 PERPINYÀ

Telèfon a Barcelona: 228 38 20

Països Catalans, febrer 1.976

1a Ponència
vegeu Aines n. 3 (Biblioteca)

INDEX

I *ENCONTRE DE CIÈNCIES HUMANES I SOCIALS DELS PAÏSOS CATALANS A PERPINYÀ*

Sumari dels quatre volums de les Actes de l'Encontre 3

Presentació 7

Missatge de Yves Serra, President del Centre Universitari de Perpinyà 16

Conferència inaugural. Estat, nació i classes socials : reflexions per a l'Encontre de Perpinyà. *Pierre Vilar* 17

1. *TERRITORI I NACIÓ, ESTAT I PROVÍNCIES*

Ponència. Nació i regió als Països Catalans : economia política, estructures territorials i ideologia. *Josep M. Carreras, Eugeni Giral, Ernest Lluch i Francesc Roca* 23

Comunicacions assignades.

a) Repercussions diplomàtiques de la independència « de facto » de la Generalitat a partir del juliol de 1936. *David Barrass* 47

b) La noció de frontera i la geografia humana i econòmica de Catalunya Nord. *Joan Becat* 52

c) Notes sobre la dependència i la vulnerabilitat de l'economia catalana. *Jean-Pierre Malé, Amadeu Petitbó i Robert Tomàs* 62

d) La influència negativa de la divisió provincial a la política educativa. *Jordi Monés* 74

e) Els intents de descentralització a nivell provincial a l'illa de Menorca (Problemàtica d'una població minoritària dins una província pluriinsular). *Andreu Murillo i Tuduri* 85

Débat 89

Comunicacions lliures.

a) L'àrea metropolitana de Barcelona : base humana, econòmica i social de Catalunya. *Emili M. Boix i Selva i Josep M. Pascual i Esteve* 95

b) Classes mitjanes i ordenament del territori : el « Pla de distribució en zones del territori català » (Regional Planning). *Lluís Casassas i Simó* 108

c) Elements sòcio-ecològics per una teoria de la comunitat nacional. *Eduard Vinyamata* 120

SUMARI DELS QUATRE VOLUMS QUE INTEGRARÀ LA PUBLICACIÓ DE LES ACTES DEL I ENCONTRE DE CIÈNCIES HUMANES I SOCIALS DELS PAÏSOS CATALANS A PERPINYÀ.

volum I

PRESENTACIÓ. Jordi Estivill, Jordi Planes i Jordi Porta.
MISSATGE del rector de la Universitat de Perpinyà(o del batlle, o...)
CONFERÈNCIA INAUGURAL. Estat, nació i classes socials: reflexions per a l'Encontre de Perpinyà. Pierre Vilar.

1 sessió. Territori i nació, Estat i províncies.

PONÈNCIA. Nació i regió als Països Catalans: economia política, estructures territorials i ideologia. Josep M. Carreras, Eugeni Giral, Ernest Lluch i Francesc Roca.

COMUNICACIONS ASSIGNADES. Repercussions diplomàtiques de la independència "de facto" de la Generalitat a partir de juliol de 1936. David Barrass.

La noció de frontera i la geografia humana i econòmica de Catalunya Nord. Joan Becat.

Notes sobre la dependència i la vulnerabilitat de l'economia catalana. Jean-Pierre Malé, Amadeu Petitbó i Robert Tomàs.

La influència negativa de la divisió provincial a la política educativa. Jordi Monés.

Els intents de descentralització a nivell provincial a l'illa de Menorca (Problemàtica d'una població minoritària dins una província pluriinsular). Andreu Murillo i Tudurí.

DEBAT

COMUNICACIONS LLIURES. L'àrea metropolitana de Barcelona: base humana, econòmica i social de Catalunya. Emili M. Boix i Selva i Josep M. Pascual i Esteve.

Classes mitjanes i ordenament del territori: el "Pla de distribució en zones del territori català" (Regional Planning). Lluís Casassas i Simó.

Elements sòcio-ecològics per una teoria de la comunitat nacional. Eduard Vinyamata.

volum II

2 sessió. Classes socials i nació, Estat i províncies:

PONÈNCIA. Classe obrera i qüestió nacional a la proclamació de la II República. Josep Termes.

COMUNICACIONS ASSIGNADES. Notes sobre la política financera de la Generalitat. Josep M. Bricall.

Proteccionisme i classe dominant al País Valencià, 1900-1970. Josep Picó.

Els anarquistes i la qüestió nacional catalana. Pere Solà.

La qüestió de l'Estat i el concepte de nacionalitat. Jordi Solé-Tura.

DEBAT

COMUNICACIONS LLIURES. Bases per a l'estudi del comportament electoral a Catalunya a partir de 1970. Ramon M. Canals, Josefina Elias, Joaquim Molins, Eugènia Salvador, Josep M. Vallès i Maria Rosa Virós.

Algunes consideracions generals per enfocar l'estudi del concepte de "classes mitjanes". La significació i representativitat de J. Bofill i

Matas entre 1913 i 1933. Jordi Casassas i Ymbert.

El republicanisme radical a Girona a principis de segle: algunes consideracions. Pere Cornellà i Roca.

Consciència de grup catalana i "nació" espanyola: reflexions sobre el nacionalisme espanyol de Catalunya durant la Guerra del Francès. Lluís M. de Puig i Oliver.

(Joan Camps i Giró, Tomàs Chicharro Manero, Teresa Colomer i Carles Viver.

volum III

3 sessió. Cultura, mentalitats i nació, Estat i províncies:

PONÈNCIA. La literatura catalana i els seus límits. Joaquim Molas.

COMUNICACIONS ASSIGNADES. El nacionalisme espanyolista, 1936-1945. Xavier Arbós i Antoni Puigsech.

Sobre la definició de cultura nacional. Joan F. Mira.

El Noucentisme, una ideologia político-cultural. Josep Murgades.

La integració dels immigrants a la societat catalana: esquema per a una discussió. Miquel Siguan.

Literatura "nacional" i literatura "dialectal". Ramon Sugranyes de Franch.

DEBAT.

COMUNICACIONS LLIURES. La creació de la Comissió de Cultura a l'Ajuntament de Barcelona (1915-1916). Cèlia Canyelles i Rosa Toran.

L'ensenyament i la qüestió nacional: algunes qüestions didàctiques. Leo Colomer i Calsina i Onofre Janer i Florit.

Un intent d'associació: el teatre a comarques, 1968-1969. Xavier Fàbregas.

Consciència d'identitat i fet nacional. Jordi Gil i Alava.

Nota sobre alguns catòlics liberals catalans. Josep M. Marquès i Planagumà

La condició de català als Estatuts de la Generalitat republicana. Ismael-Elies Pitarch i Segura.

Un esbós estructural del cançoner nadalenc català. Joan Prat i Carós.

Un episodi cultural i polític que traspassà la "frontera" dels Estats espanyol i francès: els Jocs Florals de 1902, prohibits a Barcelona i celebrats a Sant Martí del Canigó. Blanca Serra i Puig.

volum IV

4 sessió. Dinàmica dels Països Catalans:

PONÈNCIES. Principat: De l'Estatut de 1932 al trencament democràtic. Rafael Ribó.

País Valencià: Dinàmica dels Països Catalans: una perspectiva valenciana. Alfons Cucó.

Illes: El mallorquinisme polític: fets i problemes sobre la dinàmica dels Països Catalans a les Illes. Gregori Mir.

Catalunya Nord: Endavant, sempre endavant. Itinerari i bagasseries de la qüestió nacional a Catalunya Nord. Joan Borrell i Jordi Estivill.

Andorra: Andorra o la fallida d'una classe dominant. Jaume Bertomeu i Cassany.

DEBAT.

COMUNICACIONS LLIURES. El sistema andorrà de Seguretat Social i la seva evolució. Joan Canut, Antoni Morell i Antoni Ubach.

5 sessió. Altres entitats nacionals:

PONÈNCIA. Aspects du mouvement national écossais. Tom Nairn.

COMUNICACIONS ASSIGNADES. Els nacionalismes a Cuba i al Perú. Joan Martínez Alier.

Antecedentes históricos de la situación actual en el País Vasco. Francisco Letamendía.

DEBAT.

LA LITERATURA CATALANA I ELS SEUS LÍMITS

En molts d'aspectes, els conceptes de llengua i literatura catalana han estat, són, vacil·lants. Els filòlegs ja han resolt els problemes bàsics relatius a la llengua i, malgrat algunes resistències escadusseres, que no sempre cal atribuir a la ignorància, el concepte de "llengua catalana" està, avui, perfectament establert. El concepte de "literatura catalana", en canvi, ha estat objecte de pocs estudis i, doncs, encara té més d'un problema essencial sense resoldre.

En efecte: per una sèrie de raons, que no cal especificar, els autors nascuts en terres catalanes han utilitzat monogràficament, o no, diverses llengües. Globalment, aquestes llengües són: 1) una de bàsica: la nacional catalana; 2) una de sàvia: el llatí; 3) la dels antepassats instal·lats en terres catalanes: l'àrab o l'hebreu; 4) diverses de modernes: el provençal, l'italià, el castellà i el francès. En termes científics, ¿què cal entendre per literatura catalana? ¿Únicament l'escrita en llengua catalana?¿L'escrita per gent catalana en qualsevol de les llengües que han utilitzat al llarg dels segles? En poc temps de diferència, Martí de Riquer i Jordi Rubió han proposat per al problema dues solucions radicalment distintes. Per al primer, de formació més filològica que no pas històrica, la literatura és una creació de llengua i, doncs, literatura catalana només és aquella escrita en llengua catalana. En canvi, Rubió, de formació més històrica que filològica, entén la literatura com una part de la creació cultural d'un poble o, en termes més moderns, com una proposta de diàleg que l'autor estableix amb una societat determinada. Per tant, per a ell, literatura catalana és l'escrita per la gent catalana en qualsevol de les llengües amb què han intentat d'establir diàleg amb la seva societat.

Preses per separat, però, les propostes de Riquer i de Rubió no semblen [redacted] del tot suficients i, a més, presenten en ésser aplicades algunes contradiccions. Crec que cal distingir entre la creació de cultura en general i la literària en particular. Un botànic, per exemple, treballa amb plantes; un metge, amb el cos humà; un músic, amb sons; un poeta, amb la llengua. Així, en el camp de la creació cultural i artística, cal separar els qui utilitzen la llengua com a simple instrument dels qui la utilitzen com a matèria de treball. Cultura catalana és la creada per la gent catalana o, almenys, per la hascuda o resident al país que, de manera explícita, o no, mostra una voluntat decidida d'assumir el conjunt de la tradició nacional catalana, més exactament, que opera amb la suma de recursos o de tòpics elaborats per la nació catalana. Un químic japonès o un metge suec no deixen de pertànyer a les tradicions culturals del Japó o de Suècia pel fet de publicar en anglès el resultat de llurs investigacions.

El cas de la literatura és distint. Per a l'escriptor, la llengua és un fet essencial: és la matèria [redacted] primera. Per tant, literatura catalana és únicament l'escrita en llengua catalana, doncs, la que utilitza amb tota puresa i plenitud el tou de recursos acumulats per la nació catalana al llarg dels segles. Per completar el panorama cultural i, sobretot, per completar o explicar els grans corrents literaris del país i les possibles absències que presenta la producció escrita en llengua catalana, cal posar atenció en l'escrita en d'altres llengües. De fet, l'escrita en d'altres llengües és una de les moltes referències culturals que, si pretén d'explicar el fet literari en la seva totalitat, ha de manejar l'especialista. Així, cal examinar amb detall els autors bilingües (cal oposar, per exemple, els casos de Josep Sebastià Pons o de [redacted] M. dels S. Oliver als de Joan Arolas, Eduard Marquina o Ignasi Agustí) i tots els qui utilitzen monogràficament una llengua no catalana (cal oposar, per exemple, els casos de Jaume Tió i Nadal i [redacted] d'Antoni de Capmany [redacted] als del Cariteo o de Carlos Barral [redacted]) i, en cada cas apreciar el valor de referència cultural que posseeixen.

En general, crec que els criteris que, en l'examen, cal posar en joc són els següents: 1) l'època, més concretament, la llengua de creació/re

JOAN F. MIRA

Comunicació a ponència nº 3 :

SOBRE LA DEFINICIÓ DE CULTURA NACIONAL

1.- El problema de definir una cultura nacional .

A) ambigüitats del terme "cultura : àrees, regions, nivells, segments, sectors/espai, "cultura", sentit integral.

B) Pobles i cultures : -problemes de delimitació
-problemes de participació
-factors unificadors

2.- Les cultures nacionals

A) nació: fenomen específic; cultura nacional, no uniforme.

B) identificació/delimitació: factors objectius, factors subjectius, factors simbòlics i manipulació.

C) cultura popular/cultura urbana-"culta": creació popular, elaboració i reprojecció.

D) integració i desintegració de les cultures nacionals: la projecció de les elabaoracions allògenes, ús del poder i paper de les minories dominants.

Literatura "nacional"; literatura "dialectal"

Comunicació de Ramon SUGRANYES DE FRANCH

El fet d'emprar una llengua autòctona com instrument de creació literària respon cada dia més, en la literatura actual d'arreu del món, a un desig d'autenticitat. La renaixença de les literatures escrites en parlars locals, després de la commoció romàntica, estava marcada d'una bona dosi de localisme conservador - o de fidelitat a una tradició venerable. Avui, en canvi, es presenta com un element de renovació, sovint en actitud polèmica contra el conservadorisme. L'obertura angoixada als problemes immediats de l'home condueix la literatura actual a la recerca d'una relació adequada entre la paraula i l'objecte, entre el llenguatge i la realitat. I és important de constatar que aquest fenòmen - com tants altres de l'art del nostre temps - és universal.

Per això ens trobem enfront d'una crisi del llenguatge "acadèmic", perceptible a tot arreu. Si els segles humanistes tendien a l'unificació - i en tot cas a l'homogeneïtzació - dels llenguatges, avui tendim altra vegada a la diversificació. Diversificació social - o sociològica, si es vol,- de la llengua escrita, en primer lloc, puix que la literatura aquell tota mena de formes de llenguatge que adés n'estaven proscrites. Però aquest no és el meu tema ací. I el deixaré de banda. El que m'interessa ara, pensant en la situació en els països catalans, és la diversificació que bé caldrà anomenar "dialectal" o geogràfica de la llengua impresa en els llibres (cfr. J. ROCA PONS: Introducció a l'estudi de la llengua catalana, Barcelona 1971, p.11).

De sobres coneixem l'ambigüitat de l'apellació "dialecte". Es un terme que pertany a la lingüística, no a la literatura. I entre els dialectòlegs, hom considera generalment que l'objecte de llur ciència és un "parlar natural", "lequel n'a connu que rarement l'honneur d'être employé comme langue écrite" (cfr. Sever POP: La dialectologie, Vol.I, Louvain 1949, p.X) - és a dir, tot el contrari d'una llengua "literària". D'altra banda, tots sabem la càrrega afectiva - i ofensiva per a nosaltres ! - que hom a volgut donar a la paraula "dialecto". Es hora tanmateix de desembarassar-nos d'aquests complexes.

Per a caracteritzar la situació actual de la literatura en els països catalans, no crec poder recòrrer a cap altre terme. Les manifestacions literàries del Principat, de València, de les Illes i del Rosselló mantenen, amb la unitat ideal "literatura catalana", la mateixa feconda tensió dialèctica que existia entre la "raggion dialettale" italiana dels segles passats i la unitat ideal d'una literatura "italiana" : unes i altres són formes "dialectals" d'una única literatura nacional catalana.

El model italià anterior a la unitat política de la península - per la qual fou forjada la noció de "raggione dialettale",- em sembla molt adequat a la nostra situació. Durant molts segles, degut a l'absència d'un centre polít

a explicar el

literatura "nacional". Es a dir que la literatura occitana no ha estat mai en relació d'integració de cara a la francesa, sinó en situació d'alienació o de dependència - i en certs moments, per reacció, d'antinòmia.

Pel que fa a la Catalunya-Nord, potser, la realitat és una mica més complicada : si els escriptors d'aquesta part de Catalunya han acceptat sense massa dificultats les normes lingüístiques de l'Institut d'Estudis Catalans, és clar d'altra banda que no poden deixar de sentir-se solidaris dels escriptors occitans, donada l'analogia de llur situació local en front de la literatura francesa (cfr. Fausta GARAVINI: L'Emperi dóu soulèu. La raggione dialettale nella Francia d'oc, Milano-Napoli 1967. En la seva vasta enquesta sobre la literatura occitana moderna, la Srta.GARAVINI inclou al menys dos poetes catalans del Rosselló, Joan Sebastià Pons i Jordi Pere Cerdà, pàgs.254-260 i 285-289).

Finalment, una darrera anàlisi podria obrir-nos noves perpectives. Es el cas de l'Amèrica llatina en la actualitat. Al cap de cinc segles d'assimilació cultural - i sobre tot literària -, l'Amèrica de llengua espanyola coneix avui dia una florida extraordinària de poetes i de novel·listes. I, en la novel·la especialment, les característiques pròpies de cada país s'afirmen conscientment, tant del punt de vista lingüístic com socio-polític. Aquest és un dels fets més remarcables de la literatura universal contemporània. I al mateix temps, l'Amèrica llatina, més que qualsevol altra regió del món, manifesta una veritable consciència continental. I el ciment d'aqueixa comunitat, molt més que la geografia o l'economia (basta pensar en l'immensitat dels territoris que van de Mèxic fins a la Patagònia !), és la unitat fonamental de la llengua. Una unitat, però, que el fenòmen de diferenciació que estem analitzant fa cada dia més ideal. "Si licet magna componere parvis", en una escala desmesurada de milers de kilòmetres i de milions d'habitants, la relació dialèctica de les literatures dels diversos països hispano-americans amb una unitat cultural postulada i voluntària és anàloga a la dels països catalans. I el paper de l'Acadèma espanyola i de la seva gramàtica no és molt diferent del de l'Institut d'Estudis Catalans...

RESUM DE LA COMUNICACIÓ "EL NACIONALISME ESPANYOLISTA: FRANCO 1936-1945"

Aquest comunicació forma part d'un treball més general que vol ...r l'estudi del nacionalisme espanyolista en el franquisme. Per ...es fa necessari un mínim aclariment previ d'allò que entenem per "...anyolisme" ja que el nostre treball només es centra en un període his...oric concret (36-45) i en un personatge específic (Franco).

El nacionalisme espanyolista implica l'existència d'una Espanya pre-sentada com a entitat nacionalment constituïda. Les nacionalitats domina-des, que durant la II República havien encetat el camí de la solució ins-titucional de la seva problemàtica (estatuts d'autonomia), són objecte d'una política repressiva a partir de la idea d'"Espanya". L'objectiu d'aquesta política és l'anihilació de tot vestigi nacionalitari, la uni-formització del cos nacional espanyol. Com a nacionalisme implica que e valor "nació" ("pàtria", "poble" i en alguns casos "raça", són sinònims amb diferents connotacions emocionals ò polítiques)es situa per sobre d tot altre valor polític, i antagònicament contra tota idea que impliqu la "descohesió" del cos social: oposició a la lluita de classes, al "se paratisme", als partits polítics, en una progressió cap a l'unitarisme tots els nivells,en els moments en què aquesta cohesió es creu més ne-cessària.

Ens centrem en la figura de Franco i en el període que va des del mençament de la guerra civil fins al final de la II Guerra mundial, p què creiem que és un període prou coherent pel que va significar per cristal.lització dels diversos corrents polítics de la dreta tradici i feixista en el Nou Estat. En definitiva, a l'espanyolisme franquis trobem la síntesi dels corrents espanyolistes anteriors que s'evide ren d'una forma esclatant durant els debats a les Corts Republican bre l'estatut d'autonomia de Catalunya. Franco, com a Caudillo, cia en els seus discursos (material del nostre treball) l'intent titzador de la ideologia que confluirà en el "Movimiento", anome cisament "Nacional" , i aquesta denominació obeeix una realitat posada de manifest sovint: el comú denominador que podia agluti políticament tan diverses en aparença, era precisament una id tria, d'Espanya,que els va servir d'eix ideològic per a la sub

Aquest nacionalisme l'hem estudiat a partir de quatre grans conceptes: Pàtria, nació, unitat i imperi. Advertim que es tracta de conceptes-guia, és a dir, que no pretenem que siguin aquests els conceptes que poden explicar el pensament polític de Franco. Són les idees que poden explicar el nacionalisme de Franco; nacionalisme que, d'altra banda, és el tot tral del seu pensament polític.

Pàtria: Per a Franco, la Pàtria és una entitat que es situa per sobre dels homes concrets d'un determinat moment històric, i fa referència a un passat gloriós. En el període temporal que estudiem en la present comunicació, aquest passat es lliga a tots els "caídos por Dios y por la Patria" la sang dels quals és l'exigència de fidelitat als sobrevivents. Fidelitat a una Pàtria, en nom de la qual, i per salvar-la, es va produir el "Alzamiento".

La idea de Pàtria que té Franco és, segurament, la més rica en significats polítics. Sembla clar que el Caudillo situa en la Pàtria la font de la sobirania, i li afegeix una sèrie de connotacions de tipus irracional

Nació: Aquesta no és una idea massa important per si mateixa en el pensament del Caudillo. Però ens interessa esbrinar la idea franquista d'Espanya, no ja com a Pàtria trascendent i sublim, sinó com a comunitat nacional. Si per a Franco es òbvia l'existència d'una nació espanyola, per a nosaltres és important de presentar aquesta idea d'una nació espanyola com a base de l'espanyolisme, que no admet l'existència de diverses nacionalitats en l'Estat espanyol, com abans hem apuntat. L'element"demostratiu"fonamental d'allò que constitueix la nació espanyola és la història: per a Franco, a partir del matrimoni dels Reis Catòlics, existeix la nacionalitat espanyola consolidada. Els elements històrics, o culturals (com la llengua) que poden posar en qüestió aquesta idea d'una Espanya nacionalment homogènia, són reprimits, ignorats o, com a màxim, presentats com a "peculiaridades regionales" que enriqueixen (i no desmenteixen) el conjunt nacional únic d'Espanya.

Unitat: La unitat és un valor polític indispensable al franquisme, a tots els nivells de l'actuació política. Des del "Decreto de Unificación" com a formulació jurídico-institucional més palmària, la unitat, "la unidad de los hombres y las tierras de España" ha estat una de les obsessions del Caudillo, que ha vist en la seva manca les causes de totes les decadències de la història d'Espanya. I per remuntar aquesta Història, la tasca més important del Nou Estat, les crides a la unitat en tot i per a tot, seran presents en gairebé totes les al.locucions del Caudillo.

Imperi: Franco poques vegades propugna una política imperialista en el sentit territorial del mot. Independentment de l'element imperialista agressiu del corrent falangista, el franquisme, pel fet de fixar l'època del "Siglo de Oro" com a model que el Nou Estat intentarà repetir, ha de reivindicar l'imperi com a element intrínsecament lligat a "la grandeza nacional". El seu imperi, entès com a projecció exterior de la nació espanyola, es centrarà en una idea essencialment cultural :"la Hispanidad". Serà l'única forma d'imperi que tindrà importància en el franquisme.

Javier Arbós i Antoni Puigsech

Per fer aquesta investigació comptem amb un ajut de la Fundació Bofill, és dirigida per R. Ribó

Dr. Miquel Siguan. Març 1976.

ació del inmigrants en la societat catalana. Esquema per a una discussió.

La importancia del fet inmigratori a Catalunya es literalment sensacional. Mes de la mitat dels habitants de Barcelona han nascut fora de Catalunya. Y si a la resta del territori la proporció es menor no deixa de ser important. Es clar pertant que els inmigrants han de jugar un paper decisiu en el futur de la societat catalana. Y es natural que els catalans ens preguntem per la manera i la mesura de la integració dels inmigrants en aquesta societat.

Com es facil de imaginar la majoria d'inmigrants acaben per adoptar formes de comportement de la societat on s'instalen. Sense un mínim de adaptació no arrivariem ni a sobreviure. Pero el que a nosaltres ens preocupa dels inmigrants no es aquesta adaptació que podem considerar purament passiva sino el saber si es produeix una veritable integració social. Entenent per integració l'acceptació mes o menys concient de uns sistemes valoratius i la identificació amb uns projectes colectius propis de la societat on s'ha instal

Per decidir sobre si els inmigrants arriven a integrarse en la societat catalan en quin grau ho aconsegueixen podem utilitzar una serie de tecniques propies de la psicologia, de la sociología o de la antropología cultural, i destinades a evaluar els comportements i les actituts a nivell colectiu. Pero es evident que abans de aixo, per decidir si els inmigrants s'integren en la societat catalana i en quina mesura s'integren cal que estem primer d'acort en la definició de la societat catalana. Perque si entenem la societat catalana de maneres diferentes també serán diferents els criteris amb els que jutgem sobre la integració dels inmigrants i tam les recomanacions que fem per facilitar la integració.

Aquestes notes pretenen presentar en forma esquemática diferents maneres de entendre basicament la societat catalana i els criteris de integració dels inmigrants per facilitar una discussió sobre aquest tema.

Les cuatre maneres de entendre la societat catalana que proposo a la discussió:

La societat catalana com societat industrialitzada i urb

-La societat catalana definida per la cultura catalana.

-La societat catalana, societat bicultural.

-La societat catalana, societat capitalista.

La Societat catalana com una societat urbana industrial.

Encara que aquesta denominació no sigui exacta si s'aplica a alguns sectors de societat catalana está mes que justificada en el seu conjunt sobretot si la comparem amb les societats de procedencia dels inmigrants.

La societat urbana industrial té una serie de característiques: racionalització, predomini de la tecnica, impersonalitat de les relacions, importancia de la instrucció, importancia dels medis de communicació, camvis frecuents, movilitat social, etc. Caracteristiques prou conegudes, que trovem en forma similar a totes les regions urbanitzades i industrialitzades del mon i també a Catalunya.

La integració de l'inmigrant en la societat aixís definida consisteix en la progressiva adquisició de les formes de vida que corresponen a aquestas característiques i de la mentalitat que les inspira: motivació vers el consum, vers l'éxit, vers l'ascens social. I encara que en aquesta societat l'exit en definitiva es individual sols s'aconsegueix a traves de alguna forma de colaboració i de organització colectiva.

A partir de aquesta descripció es facil imaginar criteris per mesurar el grau de integració de l'inmigrant.

Pel comentari critic

Aquesta manera de entendre la relació entre inmigració i societat catalana podem considerar que es la normal en un sociolog empiric sense preocupacions ideológiques.

L'interés i la riquesa de possibilitats de aquest punt de vista son innegables. La majoria dels problemes amb que de fet ha de enfrentarse l'inmigrant estan clarament relacionats amb les característiques que defineixen aquesta societat i es en l'esforç per adaptarse a les situacions que li planteja que es va conformant la seva nova personalitat. Problemes i camvis que per altre banda son communs als emigrants que arreu del mon es traslladen a territoris amb un alt nivel de urbanizació i de industrialització, i sobre els que la sociologia ens ofereix molts estudis,

Cal afegir encara la facilitat amb que desde aquesta posició es poden proposar criteris de integració que en definitiva serán criteris de exit social, i recomenar mesures per afavorir la integració definida tal com s'acaba de dir.

En canvi, l'absencia de uan preocupació ideológica explícita limita l'alcanç de aquest punt de vista i l'impossibilita prácticament per convertirse en un programa politic.

2. La societat catalana definida per la cultura catalana.

La societat catalana es una societat complexa constituida per grups de molt diversos tipus que tenen entre si relacions molt variades pero en definitiva el que unifica i identifica aquesta societat es una cultura, concretament la cultura catalana.

La cultura catalana es una cultura amb característiques propies que s'expressa en una llengua propia i que constitueix a la societat catalana en nació encara que aquest fet no tingui en la actualitat una traducci'o política.

Desde aquesta perspectiva la integració de l'emigrant es facil de definir i de mesurar. L'imigrant s'integra en la societat catalana en la mesura en que assimila la cultura catalana o sigui en la mesura en que adquireix la llengua i en que s'identifica amb una tradició i amb un projecte colectiu dirigit en darrer terme a promoure la plenitud cultural i política de Catalunya.

Pel comentari critic

Es la postura natural pels que identifiquen societat catalana i cultura catalana.

Pel comentari crític cal tenir en compte que aquesta postura resulta de una determinada concepció de la societat, o per ser mes exactes, dels "pobles", madurada la llarg del segle XIX i que esta en la base del Moviments Nacionalistes: cada poble que mereix aquest nom te una cultura propia i esta destinat a realitzarse politicament en una nació.

En certs cassos, i aquest es el cas de Catalunya a la identificació poble-cultura-nació, s'afegeix la identificació "cultura-llengua" i per tant "llengua-nació" ("la llengua es penyora de nacionalitat", per dirho amb una frase famosa).

Finalment aquesta concepci'o acostuma a completarse amb certes idees sobre el "carac

ter nacional" (peculiaritats personals que presenten tots els individus de un mateix poble) i sobre les "preculiaritats culturals" (cada cultura te certes peculiaritats que son intraduibles perque la llengua te precisament les peculiaritats de la cultura que expresa).

Aquesta postura te un aventatge evident: la seva claretat i simplicitat. Es també el seu major inconvenient, les relacions entre societat, cultura i formes polítiques son bastant mes complicades del que una formulació simplista deixa entendre.

Fixem nos nomes en un punt que ens afecta directament. La concepció nacional de les cultures dona per suposat que cada unitat: poble-cultura-nació, te uns limits definits encara que moltes vegades no coincideixin amb els limits politics dels estats.

Pero quin son els limits de poble català-cultura-llengua-nació? El de la Catalunya estricta o els de les terres catalanes?

N'hi ha prou amb plantejar la pregunta per adonarse de que les relacions entre societat-territori i societat-receptable de una cultura son mes complicades que una simple identificació. I el mateix diem de les relacions entre cultures diferentes, mes complexes que la simple yuxtaposició.

En quan a la seva aplicació en la practica aquesta postura té també la ventatge de la sencillesa i la claretat. Es facil mesurar desde ella el grau de integració de l'inmigrant -que equival al seu grau de catalanització- o propsar una política de integració de la inmigració.

Es poden pero plantejar dues objeccions de principi:

Primer, que cualsevol posició nacionalista produeix amb facilitat un prejudici i una discriminació en contra de l'inmigrant. Ja sé que a Catalunya aquest prejudici i aquesta discriminacií es mínima. Pero no es pot negar que es una possibilitat real.

Segon, que l'esforç per integrar els inmigrants en la cultura catalana pot provocar resistencies i inclús duptes sobre la seva legitimitat democratica. L'inmigrant podía oposarhi una altre manera de entendre la cultura a Catalunya.

La societat catalana com una societat bicultural.

Desde aquest punt de vista la societat catalana degut a segles d'integracio en l'espai politic espanyol es una societat bicultural, en la que coexisteixen formes culturals propies i formes culturals comuns a tot l'ambit hispanic, unes i altres, mes o menys relacionades. Com a resultat d'aquest biculturalisme el projecte col.lectiu de la societat catalana ha de tenir en compte i enllaçar-se d'alguna manera amb els projectes col.lectius espanyols.

Desde aquesta perspectiva definir i mesurar la integració de l'immigrant es molt menys facil i clar que en el cas anterior perque no s'ofereixen criteris decisius.

Que l'immigrant arrivi a parlar en catala es pot considerar una mostra d'integració pero el que no arrivi a parlar-ho no vol dir necessariament que no s'hagi integrat. Tampoc l'adscripció en un projecte col.lectiu determinat pot considerar-se un signe decisiu. De fet en aquesta perspectiva nomes poden oferir-se criteris subjectius. L'immigrant esta integrat en la societat catalana quan ell mateix es considera aixis, es considera català i manifesta el desitg de seguir les seves opcions col.lectives o la llengua en que s'expressa.

Pel comentari critic.

Aquesta postura rarament es presenta en forma estructurada. La majoria de les vegades esta sobrentesa en les critiques a la postura anterior.

Aquestes critiques poden venir dels que se senten solidaris de la cultura espanyola en sentit estricte -cas de molts no catalans, escriptors o sociolegs- quan s'ocupen dels problemes de Catalunya. Pero poden venir també de catalans que senten escassa simpatia per les postures nacionalistes extremes.

Y cal afeigir encara que les critiques poden venir desde una postura marxista a la que tot seguit em referiré.

En quan a la critica de la postura bicultural resulta dificil de plantejar degut a la seva mateixa inprecisió. La tasca resulta mes facil les poques vegades que es presenta ben articulada, sigui defensant la igualtat de les dues cultures be defensant la subordinació de una a láltre. Pero generalment es tracta de punts de vista aillats i que ademes no coinsideixen d´un autor a l´altre, sobre el valor de una i altre cultura i l´enriquiment que suposa el participar en les dues. O sobre pes dels compromisos historics i la solidaritat entre les terres que constituiexen Espanya.

La societat catalana com una societat capitalista

Desde un punt de vista marxista el ser capitalísta no es una caracteristica entre altres de una determinada societat sino el seu caracter esencial. Y la societat catalana es una societat capitalista.

Una societat capitalista vol dir una societat dividida en dues classes antagòniques, una societat en que la majoria dels inmigrants s'incorporen a la classe obrera. Desde aquesta perspectiva considerar que la integració de l'immigrant en la societat catalana consisteix essencialment en la seva catalanització equival a posar-lo al servei de la classe burguesa que es la que dirigeix i domina la societat i la cultura catalana.

La integració plena i auténtica de l'immigrant en la societat catalana sols será posible quan amb l'adveniment del socialisme s'acabi el conflicte entre les classes socials. Mentres això no arrivi el progrés en la integració de l'immigrant consisteix en l'enfortiment de la seva conciencia de classe i en la seva participació en els projectes col.lectius de la classe obrera.

Pel comentari crític.

Donat que es tracta de un plantejament explicitament marxista, en favor i en contra d'ell es podrien aduir tots els arguments que entren en joc en una controversia sobre el marxisme, controversia que aqui no tindria sentit introduir.

Pero el que si cal dir es que l'acceptació del marxisme no resol els problemes plantejats per l'existencia de cultures nacionals. Cetrament coneixem textos programatics que enuncien les respostes marxistes a la "cuestió nacional" pero quan es tracta de enfrentar-se amb situacions nacionals concretes la cosa es fa menys clara.

En realitat el marxisme coneix en la practica diferentes solucions als problemes de les nacionalitats i es posible preguntar-se per exemple si una vegada

establert el socialisme a la peninsula ibérica les relacions de Catalunya amb Castella serien del tipus de les que avui té la Republica de Ucrania amb la Republica Russa del tipus de les que avui té la Republica de Rumania amb la Unió de Republiques Sovietiques.

En un ambit mes proper i de trascendencia práctica mes inmediata podem plantejar moltes preguntes. Es que el fet de que l'immigrant aprengui a parlar en catala afavoreix o no la seva integració en la classe obrera?.Si creiem que si caldrà, desde la perspectiva en la que ara ens situem, promoure l'aprenentage del catala pels immigrats. Pero si creiem que no, tot i acceptant l'ensenyament del catala als immigrats sostindrem que lá informació dirigida a l'immigrant ha de redactar-se en castellà per accelerar la seva presa de conciencia de classe.

Mes greu es encara la pregunta sobre com es reforça mes la conciencia de classe de l'obrer immigrant. Si convocant-lo a tasques col.lectives que posin en joc la seva solidaritat amb obrers d'altres regions o convocant-lo a tasques col. lectives que impliquen la seva solidaritat amb altres grups socials i politics catalans.

No seria dificil formular altres preguntes igualment dificils de contestar. Pero no son necessaries per demostrar que si desde el marxisme es relativament facil criticar el nacionalisme burgés a l'hora de proposar una solució propia reapareixen les dificultats. Concretament, pel que fa referencia a la nostra situació tots els marxistes estan naturalment d'acord en que la integració de l'immigrant significa en primer lloc la integracio en la classe obrera y que l'alliberament de la societat i de la cultura catalana passa per l'establiment del socialisme pero a l'hora de definir el futur de la societat catalana sembla que es tornen a dividir entre el que l'identifiquen amb el de la cultura catalana i els que l'entenen bicultural. I així la discusio resta oberta.

DINÀMICA DEL PRINCIPAT: DE L'ESTATUT DEL 32 AL TRENCAMENT DEMOCRÀTIC

- La dinàmica socio-política del Principat ve emmarcada per uns notables canvis estructurals i uns processos polítics eminentment populars, que al seu torn, condicionen el contingut de l'exigència d'un camí democràtic.

Factors com:
- els notables canvis de població als diversos sectors, la immigració i la diversitat de les capes autòctones, possibiliten el traçat de paral.lelismes però a l'ensems, puntualitzen diferències distanciadores. Cal destacar molt particularment, a nivell de canvis estructurals, la pèrdua del control econòmic i polític dels recursos per part de la difícilment identificable burgesia catalana.
- la desfeta del 1939 comporta un dels intents més greus d'anorreament de la col.lectivitat nacional catalana. Ideologies, arguments i institucions que portaven l'embranzida de diversos segles de centralisme, passen, altra vegada, a primeríssim terme i fonamenten tot un intent d'anihilació. La represa oficial de l'espanyolisme i l'esborrament de tot vestigi nacionalitari fa témer un procés irreversible. Tot això reforçat per la dependència estatal i internacional de les classes dirigents, tant en un sentit polític com cultural.
- de 1939 ençà , el procés de recuperació nacional ha estat encapçalat per les classes populars. La gran burgesia que havia perdut la seva hegemonia com classe nacional amb la crisi del 1917-19, abandona categòricament les seves vel.leïtats nacionals a l'opció política de 1936. Però, malgrat l'estroncament i desfeta, social i nacional, que representa el règim instaurat el 1939, ben aviat s'inicien les tasques de represa col.lectiva, insisteixo, la gran majoria de les quals per mans d'organitzacions populars. Es sempre artificiós i poc aclaridor classificar un període en etapes, però en totes elles el moviment nacional català es va eixamplant a mesura que ho fa el moviment democràtic. Es part consubstancial del mateix i per tant és l'element que li dóna originalitat. Pensem en les etapes de la represa cultural, del procés polític unitari, del desvetllament d'una consciència autòctona, etc.

Avui, el fet nacional torna a ésser assumit per la gran majoria de les forces polítiques. No podem caure en mecàniques correspondències ideològiques i nacionals i hem de saber explicar el perquè de la riquesa, que comporta avenços i retrocessos del procés unitari al Principat.

D'altra banda, el poble de Catalunya comença a tenir consciència de les greus mancances que té com a comunitat i va afegint totes aquestes reivindicacions en els seus moviments democràtics. Potser, a diferència del 1930, abans de la caiguda de la monarquia, la reivindicació de l'autonomia té presència real entre molts sectors polítics i socials. Cal ésser conscients de les limitacions i confusions en aquest camp. Es aquí on hem d'empeltar l'anàlisi del grau de maduresa de la reivindicació nacional i del sentit de Països Catalans. Aquest factor encara avui és objecte de debat polític i s'inicia un seriós prócés de conscienciació.

Per tot això, les perspectives de la dinàmica del Principat passen per:
a) consideració de l'Estat espanyol i de la seva estructuració
b) les possibilitats de finalitzar el procés unitari a nivell de grups i de la seva extensió per la majoria de la població
c) el desplaçament ideològic de les forces polítiques (Tothom vol ésser l'esquerra com ideologia. Uns quants volen ésser l'Esquerra com a grup, carisma, imatge i suport electoral)
d) possibilitats de parlar d'un bloc al Principat sigui per la consolidacio de la democràcia , sigui per la transformació de les estructures socials
e) incidència del neo-lerrouxisme o d'un radicalisme nacional interclassista per frenar tot aques procés

Rafael Ribó

Comunicació de JOAN CAMPS i GIRO

Títol: El catalanisme a mitjans del segle XIX.

Hipòtesi de treball: 1. Base popular, camperols i treballadors urbans, del conflicte dels matiners xxxx

DINAMICA DELS PAISOS CATALANS A LES ILLES

GREGORI MIR

La dinàmica dels Països Catalans s'ha de diferenciar del nacionalisme del Principat perque s'hi manifesten un conjunt de fenòmens que, si bé no es poden explicar sense ésser relacionats amb aquell nacionalisme, plantejen una problemàtica que desborda el marc i la praxi nacionalista a Catalunya. En el nostre cas potser hauriem de parlar d'un nacionalitat funcionalment disgregada. Es evident que cada un dels països presenta unes mateixes característiques que identifiquen una sola nació, però, per raons històriques, aquelles característiques no han arribat a articular els mecanismes necessaris que integrin i organitzin una comunitat estable i amb garanties de supervivència. Dels tres grans eixos d'integració nacional -econòmic, polític i cultural- només aquest darrer de qualque manera ha mínimament funcionat d'acord amb el que hauria d'esser. Aquelles característiques nacionals de cada un dels països explicarien dues dinàmiques: un simple plantejament autonòmic respecte a l'Estat (federalismes, regionalismes, etc) o/i un procés, més revolucionari, de crear aquells mecanismes d'integració i organització englobadors de la plural realitat catalana, dins o al marge de l'Estat o els estats. Però crec que no es poden oblidar dos fenòmens: 1).- La tradició autonòmica de cada un dels països en el contexte de la Corona d'Aragó. 2).- El procés de transformació dels elements originaris en el transcurs del temps, així com l'acció d'amoldament dels grups dirigents a les noves situacions, de les que les sorgiríen d'altres que modificaven les anteriors. A les Illes, per exemple, els grups socials dirigents de cada vegada més s'han sentit identificats amb els grups que controlen l'Estat, sentint-se allunyats, per exemple, de les reindivicacions dels mateixos grups al Principat. D'altra banda, la progressiva desaparició d'una consciència unitària, a la vegada que es perfeccionava l'aparell d'integració de l'Estat, faria que valors culturals comuns es transformessin en formes i vivències col.lèctives diferenciades -dialectes, costums, etc- que si bé no foren absolutes han provocat una especial consciència de grup en cada un dels països. En el cas de les Illes, per la seva condició geogràfica, el fet és notablement remarcable.

El procés nacionalista a les Illes ve condicionat o s'ha d'interpretar des de la perspectiva dels interessos reals dels grups dirigents. L'aristocràcia residual, i els grups burgesos, generalment mai se sentiran identificats amb els plantejaments dels grups dirigents del Principat perque representen interessos econòmics i rols socials diferents.

Si bé a partir de la segona part del XIX de cada vegada serien més intenses les relacions econòmiques entre el Pirncipat i les Illes, no s'ha de passar per alt que es tractava principalment d'un intercanvi comercial, essent Mallorca un lloc previlegiat pels productes manufacturats del Principat. L'important procés d'acumulació que es produeix a partir de 1868 es fruit de l'esforç del mateixos mallorquins, igual que l'experimentat després de l'actual postguerra.

Aquelles relacions, en l'ordre cultural, significarien per part dels escriptors i minories intel.lectuals renaixentistes (Marià Aguiló com el més característic) una primarenca consciència linguística i cultural que mai ha desaparegut i que conduiria a actituds com foren les de G. Alomar, pels sectors progressistes, i la de J. Estelrich, pels sectors conservadors/liberals, clarament i radicalment integradora de les Illes en els Països Catalans. De fet, potser són els escriptors mallorquins els primers en sentir i expressar la idea cultural i política dels Països Catalans, però aquells escriptors no arribaren a influir així com hagués calgut dins la seva societat. En canvi, a Barcelona, tingueren una notable influència.

Serien els representants dels grups socials intermitjos i comercials els primers en plantejar una autonomia política a finals del XIX dins una perspectiva catalana, però no arribaren a movilitzar a les classes populars ni als grups dirigents. Durant la II República també foren els mateixos grups els que més expresaren una consciència nacionalista i a englobadora dels Països Catalans, però tampoc foren massa brillants els seus resultats. Entre altres raons, perque els dirigents polítics tenien que militar en partits d'àmbit estatal, car practicament fins avui no havia estat possible formar a les Illes un grup polític estrictament nacionalista. D'altra banda, els grups dirigents quan es plantejaren una possible autonomia de les Illes, ho feren defentsant una personalitat balear que tenia cabuda dins l'Estat i no tenia per què estar englobada amb Catalunya. Nogensmenys, fins l'any 1936, existí un sentiment autonomista que no va poder definir-se degut a la guerra; però, aquell sentiment no fou mai recolzat per les classes populars. L'intent d'un Estatut d'Autonomia (1931) -d'arrels federals- fou un compromís entre els grups dirigents i part dels nacionalistes que preferiren el possible a l'improbable.

Contrariament al que fins fa poc s'ha dit, els moviments progressistes balears a partir de la segona part del XIX actuaren molt acostats als moviments del Principat. Aquests grups, però, representaven una minoria de la societat balear, majoritariament agrícola i culturalment molt enderrarida, amb notable influència de l'Esglèsia, Aquesta institució durant molt de temps -mossèn Alcover, M. Costa i Llobera,

bisbe Campins, fou la única en mantenir i estimular la llengua i la cultura autòctones, però no entrà mai en cap plantejament polític i en defintiva actuà com una força conservadora molt important. Els sectors progressistes, per exemple, foren els que l'any 1873 sol.licitaren incorporar-se en l'intent de formació d'un Estat Català, o, a finals de segle, per la banda republicana, un projecte d'unió política entre els Països Catalans (Ll. Martí), i el recolzament de la Solidaritat Catalana l'any 1906. Potser l'anticatalanisme dels grups dirigents s'explica pel catalanisme dels grups progressistes que en diferents versions arriba fins l'any 1936. Fins i tot en un grup com el socialista, els seus principals representats es definien com a nacionalistes (A. Jaume), amb una clara idea de Països Catalans. En canvi, els comunistes i anarquistes, de no gaire importància a les Illes, no aceptaren el fet nacional mallorquí.

La guerra de 1936-39 obstruí un procés de maduració i acostament integrador de quasi un segle. Desapareguts els dirigents i desarticulats els quadres, durant molts d'anys, practicament fins el començament de l'actual dècada, la comunitat balear no s'ha tornat a plantejar la seva identitat cultural i política. Actualment s'està en un procés d'articulació de forces i preses de posició de cara a un procés democràtic. L'esquema abans transcrit sembla que torna a repetir-se: els grups dirigents no s'han plantejat el problema nacional mallorquí i en tot cas només arribaran a aceptar una descentralització que sigui beneficiosa als seus interessos. Entre els grups democràtics i més avançats, la idea d'una cultura catalana és aceptada, però políticament, amb les excepcions que caldria a fer, es creu que davant el fet d'un Estat com l'actual i la relació de forces, és prematur plantejar a la comunitat mallorquina un ideal per la que no està preparada. Nogensmenys, a les Illes avui hi ha una preocupació cultural i política molt més ampla i potencialment molt més important que la que existia abans de 1936. El canvi social experimentat per la societat balear segurament donarà lloc a unes dinàmiques necessariament condicionades per l'estructura de la seva economia i la decisiva dependència al capital estranger.

comunicació sobre el noucentisme (resum)

la finalitat de la present comunicació és la d'apuntar una interpretació crítica del Noucentisme a Catalunya, integradora dels diversos fenòmens d'àmbit suprastructural que el configuren i en projecten l'abast al llarg d'un període històric crucial. Prèvia revisió dels parcials estudis existents sobre el tema i a partir de les escasses aportacions vàlides, totes d'una intencionalitat marginal, s'hi proposa una valoració conceptual i metòdica que contribueixi a la tasca fa poc iniciada de superar l'abisme existent, en el si de la historiografia catalana, entre la història del fet cultural i la dels fets socio-político-econòmics. Contràriament al sostingut per l'idealisme burgès, que ha volgut veure en el Noucentisme un moviment estrictament culturalista, que comptaria per al seu desenvolupament amb l'ajut desinteressat dels òrgans de poder creats per la classe hegemònica del Principat durant les primeres dècades de segle, l'anàlisi detinguda del programa teòric i de les seves realitzacions en l'àmbit de les institucions i de les arts, ens mostra el Noucentisme com el moviment político-cultural que tipifica entre el 1906 i el 1923, aproximadament, les aspiracions de la burgesia catalana de fer-se amb els mitjans de producció ideològica i cultural necessaris com per a sancionar, a través del poder emanat d'organismes governamentals autòctons, la seva situació de privilegi i, en definitiva, el seu domini de classe en tant que posseïdora dels mitjans de producció material. Cal veure, doncs, en el Noucentisme, més que no pas la simple actitud d'adhesió d'una èlite intel.lectual a la política de partit de la Lliga, el fenomen ideològic global que formula en un pla ideal i dogmàtic els interessos dels nuclis més actius de la burgesia catalana, tot proposant-los en qualitat de valors universals i de pautes de conducta social a la resta de la col.lectivitat. Una intelligentsia novament fidel, després dels esqueixaments del tombant de segle, als objectius de la seva classe i amb desig d'autojustificar-se, i una burgesia necessitada d'instruments d'expressió i difusió propis, s'esforçaran conjuntament a conciliar en un programa d'ac-

ció unitària política i cultura. El resultat serà una ideologia -en el sentit que dóna Althusser al terme- de caire nacionalista, no identificable en cap cas amb separatisme, de composició sincrètica, amb deliberades pretensions soteriològiques i d'actituds i procediments racionals i pragmàtics. Les seves realitzacions més importants -per bé que hom pugui atribuir-li d'haver contribuït eficaçment a possibilitar la casolana "Machtergreifung" que suposava l'obtenció de la Mancomunitat- seran essencialment d'ordre docent, lingüístic i artístic, sobretot a partir del moment en què, arran de la conflictivitat originada per la Gran Guerra i les tensions socio-econòmiques resultants, es produeixi la disjunció definitiva dels objectius polítics i culturals.

En tant que allò que conforma i que constitueix pròpiament tota ideologia és el llenguatge en què es concreta -els signes lingüístics i iconogràfics en què en concentra el desig- , és a través de l'anàlisi d'aquest llenguatge que hom pot verificar els processos d'emmascarament, deformació i idealització dels interessos reals a què la ideologia respon.

Una anàlisi d'aquest tipus es mostra com a especialment esclaridora en el cas d'una ideologia com la noucentista, que fa explícitament de la manipulació del llenguatge l'eina d'acció més eficaç del seu ideari.

A partir de mots ja preexistents i d'altres, pocs, encunyats de nou, els noucentistes elaboren un discurs ideològic que procedeix simultàniament per assimilació englobadora, reflectida en la polisèmia dels mots claus, i per reducció discriminatòria, amb la contraposició d'aquests mots a d'altres pretesament antinòmics. la finalitat d'aquesta maniobra, inconscientment motivada, és, ultra l'emmascarament ja al.ludit, la d'influir activament en l'esdevenir-se històric pel procediment d'anticipar-se a dir la història, d'enunciar-la d'acord amb els punts programàtics de la ideologia i esperar que, d'aquest modelatge en el pla analògic que brinda el llenguatge i les diferents arts, en resulti una acció suprastructural susceptible de projectar-se en l'àmbit de les realitats socio-polítiques i, en darrera instància, econòmiques.

Aquesta creença absoluta en les virtualitats operatives del llenguatge i

de l'expressió artística, derivada en part del "wishful thinking" que tota ideologia comporta i, en bona part també, de concepcions lingüístico-literàries vigents durant el segle XIX, redundarà a la llarga en benefici de la llengua i del fet cultural en conjunt. Uns criteris de perfeccionament basats en una depuració d'acord amb ortodoxos cànons formals -homologables amb els que hom pretenia d'implantar per tal de regular els afers político-socials de la comunitat- sotmetran a un sedàs rigorós les abundoses innovacions introduïdes pel modernisme i endegaran i justificaran la producció artística. En aquest sentit, cal remarcar com el Noucentisme no constitueix pròpiament cap escola o corrent artístico-literari, en primer lloc per les motivacions i finalitats polítiques sobradament esmentades, en segon lloc, pel fet que els pressupostos teòrico-crítics sobre què s'assenta la pràctica de l'art i la literatura traeixen, més que no pas un codi intern de normes destinades a aportar canvis formals concrets, la projecció dels esquemes ideològics globals en el camp de la teorització literària, pictòrica, etc. Precisar, doncs -al marge d'anàlisis formals i de l'objectivació de l'innegable valor assolit per moltes de les produccions artístico-literàries inspirades pel Noucentisme- fins a quin punt les obres d'art i de literatura revelen la ideologia que ha propiciat llur creació i delimitar el grau d'influència que pot haver exercit sobre elles el discurs ideològic materialitzat, en aquest cas, en forma d'estètica i de poètica, constitueix bàsicament al meu entendre la qüestió primordial que ha de dilucidar tota aproximació històrica al Noucentisme. Només així, partint de la correlació que s'estableix en la dimensió ideològica entre motivacions socio-polítiques i producció artístico-cultural, ha d'ésser possible d'interpretar dialècticament fenòmens suprastructurals d'abast tan complex com el Noucentisme.

josep murgades barceló

"Endavant, sempre endavant". Itineraris i bagasseries de la qüestió nacional a la Catalunya Nord.

Joan Borrell - Jordi Estivill

"T'estimaré sempre" diuen els enamorats de vint anys. Qui pot tenir vint anys en aquest país. "Endavant sempre endavant" és el lema d'un país presumit que s'ha cregut que el mateix amor durava tota una vida.

L'itinerari de la qüestió nacional a Catalunya-Nord està plé d'avanços i retrocessos, veiem-los:

L'obra escolar de la III República Francesa uniformava l'hexsàgon i facilitava la recuperació eclesiàstica de la llengua i cultura catalanes. L'intel.ligència catalanista es tenyia de negre. Quan en els anys trenta, el grup Terra Nostra sortia a la superfície, les seves posisions es situaven clarament a la dreta. Tant... que, en els quaranta, els alemanys intentaven, encara que sense èxit, negociar amb ells.

Tant mateix, aquest grup, que creia que era arribada "l'hora de parlar de la reunificació del territori" amb Catalunya-Sud, veia força lúcidament, en 1939, que si les tropes franquistes entreven a Barcelona es quedarien "sols com en una illa deserta." Reduït a sí mateix, el catalanisme en l'hexàgon mirarà cap a París passant per occitània. Entre la negra nit del franquisme i la ciutat-llum del Nord no hi haurà discussió possible. Tant més que la frontera s'havia fet cada dia més present, el ferrocarril havia diversificat l'economia de la plana del Rosselló (vinyes, horta, fruiterars) de la de l'Empordà i l'havia enllaçat al mercat estatal; ultra havien mort lluitant per França gran nombre de catalans en la primera guerra mundial.

Si en 1.902 el pagesos de Trullars afirmaven: "no hi ha sinó un sol remei: entendre'ns amb els nostres veïns de Barcelona i obtenir la Catalunya lliure"; en canvi, la filoxera primer i la gran crisi de 1907, després, els lligaran econòmicament (vins de massa, mercat estatal del vi), socialment (cooperativisme, reforçament del caciquisme), políticament (caràcter roig del "midi" francés) i ideològicament (mites del salvatge i del "machista") amb els pagesos occitans.

El lligam entre els dos psïsos veins i cosins és complexe. La resistència contra l'alemany en la Segona Guerra Mundial ...l'estrenyerà. L'occitanisme i els rossellonisme sortits de la mateixa (I.E.O. primer, G.R.E.C. més tard) es definiran com a moviments regionalistes defensors de llurs llengua i cultura respectives. Després, quan l'estat francés anirà perdent les seves colònies i especialment la d'Alger, es produirà una presa de consciència de la similitud de l'acció reductora de l'estat en l'exterior i en l'interior. De la resistència patriòtica francesa es passarà, no sense esquinçament, a la noció de colonialisme interior. El moviment s'inclinarà cap a l'esquerra. La progressiva deterioració econòmica i social (negligències i discriminacions de l'estat, crisis indústria tradicional, exili joves, turistificació massiva, etc..) i un sentiment generalitzat de país oprimit ajudaran a que lentament, difícil i puntual s'articuli amb les lluites populars i amb les d'uns camperols cada cop més aculats ("volem viure i treballar al país). En l'interior dels plantejaments occitano-catalanistes, la burgesia local i els sectors més reaccionaris es veuran progressivament confinats en el "passeisme" més estricte i en la discussió semàntica de cenacle . O d'una impossibilitat e incapacitat d'ésser fora del sentimentalisme.....

I el tríptic incestual de les dues Catalunyes i Occitània?

Fins al final dels anys seixanta el moviment de reivindicació de Catalunya-Nord fonamentalment va a remolc del que passa a Occitània. El felibridge havia nascut a Provença i tret d'algunes excepcions (Mancomunitat, Josep Sebastià Pons, Generalitat), els occitans marquen el pas. Amb la complicitat de Barcelona que quan vol negociar pensa en Montpeller, Tolosa o, inclús, en París, passant per damund de Perpinyà. La dependència de la qual es reafirma amb el continuat procés d'exili forçós de molts dels seus fills intel.lectuals.

L'estat francès ha establert una política de cascada de poders en la que Montpeller juga un paper de primer ordre. De Pau Riquet, constructor del canal del Midi, fins a l'autovia "Languedocienne", passant per la Universitat i acabant en els plans d'ordenació territorial, la capital d'aquesta "extranya regio" i la seva burgesia han xuclat sistemàticament tot el que es produia en el seu vedat. Amb el vist i plau dels sotnotables locals. Els quals o bé s'han cregut que els donarien una part del pastís i s'han trobat amb les escurrialles o bé han gallejat d'una capacitat de resistència que de fet ha buidat llur país. Els catalans del Nord s'estarrufen, bo i creient en les virtuts de la seva "raça indomable" i menyspreen als seus veíns de més al Nord, Gavatxos els diuen. De fet, la dominació real dels "gavatxos" ha estat tan gran que, per exemple, ha quedat plasmada en la pràctica i en el discurs de l'extrema esquerra catalana (Comitat Rossellonès d'Estudis o d'Animació (1970)..etc)

Aquest seguir les petjades de la cosina gran occitana que, lògicament, sols poden portar cap a París, comença a aturar-se cap al final dels anys seixanta.

Senyals, símbols i processos d'aquest primer afluixament: Maig del 68 a Perpinyà i a París, les noves generacions de després de la guerra no se senten compromeses amb una tradició de belibrisme i de resistència, apareixen publicament nous moviments en l'hexàgon (Bretons, Corses, etc..) crítiques cada cop més dures als plantejaments únicament lingüístico-culturals d'un cert occitanisme-rossellonisme. A nivell econòmic els vins de qualitat rossellonesos menys perjudicats per la crisi vitícola actual que els vins de taula occitans.

Senyals, símbols i procesos d'una segona fase d'iniciatives autònomes: candidatures catalanistes en les eleccions de 1970, la Universitat Catalana d'Estiu precedeix l'Occitana, interès creixent per l'altra cas de nació mig partida (el País Basc), etc...Poc a Poc es dibuixa un canvi de sentit. El grup Guillem de Cabestany comença enregistrant els seus discs a Vente d'Orn, ara ho fa a Barcelona, Perpinyà es tomba econòmicament cada cop més cap al Sud (vinguda de capitals, week ends lúdics, etc..) i entra en l'esfera d'atracció de la metròpoli Barcelonina. Des d'un punt de vista universitari i cultural també s'estreten les relacions: Jornades d'estudis rossellonesos de 1.974 a la Universitat Autònoma de Barcelona, professors de llengua, tropes de teatre, gent de la nova Cançó.

Si des d'un punt de vista lingüístico-polític, pel català d'aquest estat el de l'altre encara espanyoleja, la "segona renaixença cultural", la potència econòmica i industrial del Sud, la sortida de la nit franquista són elements que el porten a una certa reconsideració de les seves posicions. Reconsideracions que es superposen a unes permanències: Barcelona sempre ha estat la capital, des de fa més de tres-cents anys que les fronteres lingüístiques no s'han mogut. La cargolada i l'ullada, les parets de les vinyes, l'ordenació dels xiprers, la matança del porc, els jocs de cartes, les cançons populars, les dances, les masies, les eines de la feina, són

manifestacions d'una unitat que es salta les fronteres administratives. Cal donar-ne més proves? La existència de la realitat comarcal, el pairalisme, l'institució de l'hereu, i el paper de la dona, l'excursionisme i l'adoració panteista de la natura (el Canigó) i la barreja d'individualisme i societarisme, etc..

Molts pocs nord-catalans accepten que el català es un patois, la majoria estan convençuts que és una llengua i per tant una possibilitat de comunicació amb l'universal. I de cibcretar un nou retrobament amb els germans del Sud. La idea de Països Catalans, que els exiliats del 39 no transportaven amb ells, ha començat a obrir-se pas soterradament, lenta i dificultosa. Però per la gent d'aquest país, que no han deixat mai de dir-se i sentir-se catalans, es una forma oberta de repensar-se en un nou espai. Sobretot és plantejar la hipòtesi del deslligament de la cosina gran (Montpeller) sense caure en la submisió al germà gran (Barcelona).

En els darrers anys un catalanisme salvatge ha rebrotat. No li serveixen les organitzacions catalanistes polítiques o culturals titulars. Les utilitza al mateix temps que pren formes molt diverses. "Cal fotre la frontera a Limoges", "Volem viure i treballar al país", manifesten els vinyaters, "No ens diuen espanyols, doncs deixarem la federació francesa i formarem una lliga amb els de l'altre costat" impreca els president del -més que un club- de rugbi, l'U.S.A.P., "demanem classes de català" s'exclamen alguns estudiants, "hem de repensar la nostra història" diuen certs intel.lectuals, "no deixem instal.lar plantes atòmiques, ni "amenejar" les nostres muntanyes" protesten els ecologistes, "resistim"...

L'onada d'aquest catalanisme salvatge és profunda, fins i tot comença a penetrar en els santuaris de les organitzacions polítiques de l'esquerra francesa. Els socialistes s'interessen per la qüestió "regional", el Partit Comunista ha d'admetre que els seus joves li organitzin vetllades de cançó catalana, el P.S.U. a Perpinyà ha canviat de nom i ara es diu Federació Catalana...

En 1.970 Raimon cantava a Perpinyà: 400 persones. Recentment més de 1.500 persones van aplaudir en Llach. Nous poetes, joves i no tan joves, nous autors i tropes de teatre, dos grups de nova cançó, el ressó a la convocatòria del Congrés de Cultura Catalana, diferents tipus de cursos de català, i un eixam de fresques revistes en català o bilingues mostren una vitalitat insospitada fa pocs anys. En cara molt a les pelpentes i, malgrat tot,el moviment vers el retrobament d'una identitat colectiva catalana avança. L'institució escolar pública comença a desglaçar-se i quatre orenetes anuncien anuncien una experiència pedagògica totalment en català. Els vents que arriben a Catalunya-Nord s'estan girant i cada cop bufen més del Oest (Ikastolas) i del Sud, i menys del Nord.

Aquesta escola que s'insinua constiueix una escletxa en l'edifici,de l'esquerra francesista, i en el de la caseta del Rossellonisme. Hem mostrat una cara de l'itinerari, ensenyem-ne ara l'altra.

Com pensen o no pensen la qüestió catalana i són venuts la gent d'aquest país?

Senzillament voldríem reflexionar a L'entorn de dos quadres de Jacint Rigau i del que se'n segueix. Rigau, pintor oficial de Lluís XIV i de la seva Cort és un dels més grans pintors Nord-Catalans. El moment en que puja a Versalles encara cueja la violenta anexió de les terres catalanes al regne de França. El primer quadre representa al rei "en la seva majestat" autoritària. Aparell fred i com meticulós en la pintura dels "grans". Pintura morta (al contrari de la d'un Velazquez). El segon quadre és el retrate de la seva mare. A l'inrevés, una sorda passió anima la tela. Com una veneració. Ací Rigau pensa la seva pintura.

En la confron tació d'aquests dos quadres tenim la imatge vacil.lant d'un artista Nord-Català. I a traves d'ell, de la majoria dels intel.lectuals Nord-catalans. Una veneració de la mare i des d'ella, de la família i de l'autoritat. Tot això a la mida d'aquest renegar de la mare: el rebuig de la llengua que ella parlava. Jo rene-

go aquesta veu que em cantava la meva cultura i el legendari del meu poble, i omplo aquest forat amb sistemes de poder els més arcaics. Així s'eixampla la fossa entre l'intel.lectual Nord-Català i el poble pagès de Catalunya-Nord, però també entre ell i aquesta història que renega. Per això la francesització és desarrelament d'una civilització al mateix temps que separació de classe. Aquí s'inscriu "el rossellonisme" i l'absurd total de la fòrmula "Catalan mais français", superposició de xovinismes. L'intel.lectual Nord-Català canvia de banda. I ho paga car. I ho fa pagar car al poble de Cataluny-Nord.

Ho paga car ja que s'hi perd. Ho fa pagar car perquè oprimeix i esgarria al poble al que pertany.

La societat Nord-catalana té tres esgraons: en el de més ensota la massa camperola, diversificada però en la que són majoria els vinyaters, a dalt una burgesia parasitària composada de cacics, aquí s'anomenen notables, d'especuladors de terres, de petit s barons universitaris, de patrons de clíniques, de prepotents advocats, de caps de clienteles polítiques. Entre els de dalt i els de baix, una massa de petits intel.lectuals (funcionaris, etc..) que accepten prostitir-se no solament a l'estat sinó també als poders locals. Els seus petits privilegis passan per aquest vassallatge. I el gran també: tenir la possibilitat de treballar i viure al país. Moneda que es paga al preu de fer de Catalunya-Nord una empresa de fabricació d'homes que aniran a París o al Nord a vendre la seva força de treball. Moneda que ajuda a sotmetre l'economia Nord-Catalana a l'estat francès.

Així l'estament social que hauria pogut i que podria sintetitzar el malestar i les revoltes pageses, s'ha transformat a l'inrevés en un instrument al servei de la política de l'estat central. Els intel.lectuals nOrd-Catalans en lloc de lluitar en les "trinxeres i casernats de la societat civil" per imposar per tot arreu fins on era possible, el pensament i la pràctica populars de Catalunya-Nord, han jugat el paper d'agents de l'hegemonia de l'estat central. S'han fet guardians d'aquesta "presó de les mil finestres".

A la fi d'aquest itinerari ells mateixos no han trobat més que llur submissió i llur embovinament (beneiteria). S'han trobat amb la província opressiva. S'han mort o poc se n'hi falta.

De fet han interioritzat les normes generals de l'estat francès. Al qual li ha calgut des de la Revolució Francesa, més d'un segle per a fer entrear la seva estretègia en el cap de la gent. Els desertors de tots dos costats s'havien mogut durant molt de temps com peix a l'aigua a Catalunya-Nord. I tanmateix aquest estat era modèlic no solament per Catalunya-Nord sinó també pel món de llavors. Llibertat, igualtat, fraternitat i .. Jacobinisme. La força de la revolució francesa té aquestes dues arrels populars, al menys a París. D'elles en sortirà una societat civil... cap a la dècada dels vuitanta en plè segle XIX. Només llavors serà possible "la belle èpoque": la primera guerra mundial.

En la mateixa època el proteccionisme exultava de satisfacció en l'estat espanyol i, des d'un punt de vista clàssic l'unificava econòmicament. Anteriorment les polítiques coercitives de Felip V i Lluís XIV no havien aconseguit l'unificació política. La segona temptativa -la franquista- també fracassaria en l'estat espanyol.

Del que segueix, que d'un costat de les Alberes -tenint en compte la potència industrial i irbana de la capital- es constueix una societat civil nacional catalana; de l'altre costat -tenint en compte l'exigüitat i l'arraconament del país- tan sols podia com a màxim constiuir-se un pensament i una pràctica regionalistes. El poble no tenia un nivell que li retornàs una imatge de nació i es quedava tancat en la província.

Una pregunta per acabar, quines de les dues estratègies guanyarà aci? la que mira a París tot passant per Occitània o la que es dirigeix cap a la ciutat-llum del Sud. Dit d'altra manera: finalment el poble d'aquest país, quína imatge farà seva?

ESQUEMA DE LA COMUNICACIÓ ELS INTENTS DE DESCENTRALITZACIÓ A NIVELL PROVINCIAL A L'ILLA DE MENORCA (PROBLEMÀTICA D'UNA POBLACIÓ MINORITÀRIA DINS UNA PROVINCIA PLURIINSULAR

Aportació a l'eix TERRITORI I NACIÓ, ESTAT I PROVÍNCIES d'Andreu Murillo i Tudurí.

DATES ESTADÍSTIQUES

La província anomenada "Baleares" és un conjunt heterogeni com es desprèn de les dades següents:

	MENORCA	EIVISSA	FORMENTERA	MALLORCA	CIUTAT DE MALLORCA
Extensió (km^2)	701'85	541'22	82'08	3.640'16	
Població (1970)	50.217	45.075	2.945	460.030	234.098
Hab./km^2	71'4	83'1	36'1	126'1	
Concentració de la població (%)	84'93	62'14	87'08	89'01	
% de població activa (1965)					
sector I	22'71	45'59 (amb Formentera)		26'23	
" II	48'36	25'74 "	"	33'40	
" III	28'93	28'67 "	"	40'37	
Estades turístiques en hotels (1974)	1.187.018	4.972.381	332.381	26.960.475	

Algunes dades haurien de ser modificades a tenor de les recents evolucions com és ara el cas del sector I de Menorca, on la transformació cap a la ramaderia bovina i l'abandó de l'agricultura han despoblat el camp. També s'ha de tenir en compte, quant al sector II, que mentre Menorca és eminentment industrial, a Mallorca i, sobre tot a Eivissa; les dades de tal sector es veuen abultades pel ram de la construcció, per bé que actualment està en crisi.

Malgrat aquestes diferències i les distàncies entre les illes, les nostres són l'única província espanyola pluriinsular on el fet illenc és ignorat per gairebé tots els organismes de l'administració. D'acord amb el sistema provincial espanyol, les nostres Illes són considerades simplement com un conjunt de municipis sense considerar llurs localització, extensió i circumstàncies socio-econòmiques.

APROXIMACIÓ A LA HISTÒRIA

Menorca fou poblada per "bona gent de catalans" (Ramon Muntaner, "Crònica") des de 1287, any de la conquesta per Alfons el Liberal.

La "Carta Pobla" i el "Periatge" de Jaume II de Mallorca, reorganitzant les administracions municipal i eclesiàstica, respectivament; refermarien el 1301 l'autonomia de Menorca ja obtinguda el 1294. Autonomia mantinguda al llarg dels

segles següents fins 1802.

Mentre a Mallorca i Eivissa el pes de la capital seria -i és encara- molt important; Menorca es veié aviat dividida entre dos pols d'atracció: Ciutadella -la capital fins 1722- i Maó; amb interessos econòmics contraposats, aristocràtica i camperola la primera i burgesa i comercial la segona.

El 1712 Menorca passà a domini britànic i participà de la revitalització del comerç a la Mediterrània. La població al llarg del segle XVIII passà de 16 a 31 milers d'habitants, dels quals una mica més del 50% corresponien a Maó degut a la importància del seu port. Però aquest desquilibri es corregí després de l'aguda crisi de 1820, havent estat prohibida la importació de cereals de l'estranger, seguida d'una forta emigració; i des de mitjan segle XIX amb l'establiment de manufactures de calçat i les primeres indústries que transformarien les viles de Ciutadella i Alaior a l'ensems que Maó.

Al llarg del segle XVIII Menorca fou totalment autònoma sota domini britànic i durant l'ocupació francesa de 1756 a 1763 i la britànica de 1798 a 1802. Però en el període espanyol de 1781 a 1798 i, sobre tot, des de la inclusió defintiva de 1802; Menorca perdé l'autonomia i passà a integrar-se en la província primer anomenada de Palma de Mallorca i actualment Baleares.

INTENTS CONTEMPORANIS DE DESCENTRALITZACIÓ PROVINCIAL

Després de tímids intents de formar província apart (1820, 1869), el 1912 el diputat a Corts per Menorca, arran de la concessió del règim de "Cabildos insulares" per a les Canàries, presentà al govern central una proposició de llei descentralitzadora de les nostres Illes. L'assassinat del cap del govern (Canalejas) i l'oposició dels governs següents van ajornar indefinidament la qüestió.

El 1923, durant la dictadura de Primo de Rivera, s'intentà vamament una acció consemblant a l'anterior, manifestant aleshores que de 135.659 pessetes que els menorquins aportaven a la Diputació provincial sols un 30% revertia damunt Menorca. La situació no ha canviat gaire.

El 1931, proclamada la II República, els menorquins es van desentendre de l'Estatut autonòmic de les Balears -el qual no reeixí- per desconfiança envers els mallorquins en els quals veien segons les experiències electorals anteriors- un poble inclinat políticament a la dreta. En canvi hi hagué algun intent -mal organitzat- d'aproximació a Catalunya.

El 1936, Menorca, addicte al govern de la República, es veié separada de la resta de les Illes dominades pels nacionalistes. Aquesta situació durà tot el temps de la guerra civil (fins el 9 de febrer de 1939). Durant aquest període de quasi 3 anys, Menorca es governà autònomament.

La situació de postguerra es veié agreujada a Menorca per la seva anterior adhesió i si bé un menorquí procurador en Corts per Balears aconseguí d'in-

cloure a la Llei de Règim Local la possibilitat d'establir a les Illes un sistema com el de Canàries, mai no ha estat aplicat.

Des de 1964 en el marc inadequat -per manca de plataformes polítiques autèntiques- d'uns anomenats "Congresos sidicales" -a nivell insular i provincials'ha aprovat la moció de possibilitat i conveniència d'aplicar el sistema de "Cabildos insulares" a les Illes i ha estat repetidament elevada la corresponent petició al govern central. L'oposició del govern, a la que ha fet costat la Diputació provincial, en la qual les illes menors hi tenen una minsa i desproporcionada representació; no ha pogut ésser vençuda.

De totes maneres, cal considerar de quina forma beneficiaria les illes menors una autonomia administrativa sense un sistema democràtic i per tatn sense la participació dels administrats en l'elecció i control dels administradors. I, sobre tot, estudiar fòrmules que responguin no als "Cabildos Insulares" de les Canàries sinó a les realitats i necessitats de cada illa, i la seva gent, i aconseguir una automomia amb participació conjunta amb els altres Països catalans.

Andreu MURILLO

LA LITERATURA CATALANA I ELS SEUS LÍMITS

En molts d'aspectes, els conceptes de llengua i literatura catalana han estat, són, vacil·lants. Els filòlegs ja han resolt els problemes bàsics relatius a la llengua i, malgrat algunes resistències escadusseres, que no sempre cal atribuir a la ignorància, el concepte de "llengua catalana" està, avui, perfectament establert. El concepte de "literatura catalana", en canvi, ha estat objecte de pocs estudis i, doncs, encara té més d'un problema essencial sense resoldre.

En efecte: per una sèrie de raons, que no cal especificar, els autors nascuts en terres catalanes han utilitzat monogràficament, o no, diverses llengües. Globalment, aquestes llengües són: 1) una de bàsica: la nacional catalana; 2) una de sàvia: el llatí; 3) la dels antepassats instal·lats en terres catalanes: l'àrab o l'hebreu; 4) diverses de modernes: el provençal, l'italià, el castellà i el francès. En termes científics, ¿què cal entendre per literatura catalana? ¿Únicament l'escrita en llengua catalana?¿L'escrita per gent catalana en qualsevol de les llengües que han utilitzat al llarg dels segles? En poc temps de diferència, Martí de Riquer i Jordi Rubió han proposat per al problema dues solucions radicalment distintes. Per al primer, de formació més filològica que no pas històrica, la literatura és una creació de llengua i, doncs, literatura catalana només és aquella escrita en llengua catalana. En canvi, Rubió, de formació més històrica que filològica, entén la literatura com una part de la creació cultural d'un poble o, en termes més moderns, com una proposta de diàleg que l'autor estableix amb una societat determinada. Per tant, per a ell, literatura catalana és l'escrita per la gent catalana en qualsevol de les llengües amb què han intentat d'establir diàleg amb la seva societat.

PONENCIA 5 : Altres entitats nacionals

ASPECTS DU MOUVEMENT NATIONAL ECOSSAIS

Tom Nairn
(Parti Travailliste Ecossais)

Bien qu'il y ait eu un mouvement 'nationaliste', intellectuel et littéraire, qui remonte à la même époque que les débuts du Catalanisme moderne, le nationalisme politisé de masse est un phénomèene tout neuf en Ecosse. Il ne remonte qu'aux années 1960.

Malgré ce début tardif, il a connu un succès extraordinaire. En moins de 10 ans, il est devenu la force politique prépondérante en Ecosse; il ne cesse de croître, et arrive à menacer la stabilité et l'avenir du vieil éetat britannique. Pourquoi? Quelle est la nature de ce nationalisme politique? Comment peut-on le comparer aux autres nationalismes ou néo-nationalismes européens?

On peut assigner une date assez précise à l'essor du séparatisme écossais (et dans une mesure mineure à celui du Pays de Galles). C'est le commencement du déclin définitif du gouvernement et de l'état britannique. En effet, la faillite du premier gouvernement Wilson (travailliste) est devenue nette en 1967 (date des premiers succès electoraux des nationalistes).

Depuis, cette faillite n'a cessé de s'approfondir, prenant aujourd'hui l'aspect d'une véritable banqueroute: au niveau économique, bien entendu—mais aussi sur le plan des réformes sociales et autour de la question irlandaise. Entre 1970 et 1974 le parti Conservateur a tenté aussi de résoudre la crise permanente de sa façon; mais il a rencontré un échec même plus cuisant en février 1974.

La crise du Royaume-Uni et la stagnation de la vie politique

britannique, donc, ont fourni les conditions de l'avance spectaculaire des séparatismes.

Quel genre de nationalisme s'est affirmé en Ecosse dans ces conditions? Le mouvement national incarné par le Scottish National Party (SNP) est sans aucun doute un mouvement bourgeois. Il représente (sous les drapeaux habituels du 'nationalisme') surtout les couches moyennes. Et ce sont en premier mieu les couches moyennes des petites villes écossaises, non des villes majeures (Edinburgh, Glasgow).

Pourquoi cette petite bourgeoisie s'est-elle 'nationalisée', si vite et si puissament? Elle désespère du gouvernement de Londres, et—en même temps—vient de rencontrer une perspective toute neuve, un nouvel avenir possible.

Cette nouvelle possibilité de développement est, bien entendu, la découverte et l'exploitation des resources pétrolières de la Mer du Nord (sur les côtes écossaises). Le slogan qui a porté le SNP à son éminence actuelle, c'est: 'It's Scotland's Oil!' Le pétrole appartient à l'Ecosse: c'est à dire, un avenir de développement plus vigoureux et plus réussi (le contraire de ce qui semble se passer dans l'économie britannique!) nous appartient.

Le nationalisme du SNP n'est donc manifestement pas un nationalisme 'sous-developé' ou minoritaire. Naturellement il a su mobiliser beaucoup des thèmes nationalistes traditionnels (la culture, le sentiment anti-anglais, etc.). Mais son essence n'est pas du tout la défense du caractère ethnique ou linguistique, ni la réclamation du droit d'affirmer une 'personalité écossaise'.

Au contraire, il s'agit d'un nationalisme bourgeois qui va en avance du niveau du territoire qui le domine politiquement. Cela pourrait se définir comme un nationalisme de sur-développement relatif (la situation resemble peut-être un peu à celle de la Catalogne et du Pays Basque vis-à-vis l'Espagne, au moins dans l'époque 1880-1939).

Le cas écossais nous rappelle qu'il ne faut pas généraliser trop hâtivement au sujet du néo-nationalisme en Europe de l'Ouest. Trop d'analyses se sont déjà concentrées, peut-être sur des facteurs telles que la langue, la défense des cultures ethniques ou des communautés régionales, etc. N'y-a-t'il pas en réalité au moins deux catégories de mouvements nationalitaires dans l'histoire européene contemporaine? D'une part les mouvements nés d'un sous-développement relatifs (Bretagne, Galice, Occitanie, Pays de Galles); et ceux basés sur un sur-développement relatif (Ecosse, Pays Basque, Catalogne, Ulster)?

Parmi les questions qu'il faut se poser à propos du séparatisme en Ecosse sont: (i) quelle est la situation de la classe ouvrière écossaise et de ses formations politiques sur la question nationale? Qu'en pensent les socialistes, en Ecosse et en Angleterre?; (ii) quelle est l'attitude de l'état britannique vers la question? Comment va évoluer cette attitude—est-ce que Londres veut réprimer l'agitation, ou permettre une sorte d'autonomie? Est-ce que cette 'Home Rule' sera étroite et impuissante (donc, insoutenable); ou est-ce que l'Ecosse va se séparer complètement du Royaume-Uni, devenant ainsi le premier nouvel état-nation européen depuis 1922 (la République Irlandaise)?

N A C I O N A L I S M E S A C U B A I A L P E R Ú

J. Martínez Alier

En estudiar la història dels segles XIX i XX en aquests dos estats, emergeixen diversos tipus de nacionalismes o de fenòmens semblants. Els paral.lels amb altres països llatinoamericans són, a més, nombrosos. Encara no veig gens clar com lligar allò que sé entorn de Cuba i del Perú amb l'anàlisi de les qüestions ètniques i nacionals a Catalunya.

Cuba

Al segle XIX hi distingim dos corrents nacionalistes, que podríem designar amb aquests noms:

a) el "criollisme blanc", els ideòlegs del qual són Arango, Saco, Pozos Dulces, i la base social del qual són els "dueños de ingenios", criollos.

b) la "ideologia mambisa" dels que van lluitar contra la colònia durant la guerra dels Deu Anys (1868-1878), continuada per Martí (que morí el 1895).

Al segle XX podem igualment destriar un nacionalisme burgès del nacionalisme popular o proletari de la revolució socialista. Convé distingir també el període extraordinàriament pròsper de 1900-1925 en relació a l'etapa posterior. La reacció nacionalista comença, o s'aguditza, amb la crisi econòmica (vegeu la crítica anexa a Ramiro GUERRA, Azúcar y población en las Antillas, La Habana, 1970[5]).

Perú

Faré referència a tres qüestions:

a) el debat sobre la Independència: existia una nació peruana? (vegeu el text adjunt d'H. BONILLA-K. SPALDING, La Independencia en el Perú: las palabras y los hechos, Instituto de Estudios Peruanos, Lima, 1972).

b) el nacionalisme d'Haya de la Torre, nascut la dècada de 1920 i tan semblant al nacionalisme burgès cubà. Sempre fou un nacionalisme criollo, malgrat haver encunyat el terme "Indoamèrica". El seu origen rau en una reacció en contra de la "modernització" (cf. Peter Klaren) o més aviat en contra de la crisi econòmica?

c) el debat actualment en curs al Perú sobre l'ús de les fronteres ètniques com una arma en la lluita de classes i sobre la viabilitat de qualificar la població indígena de "minoria nacional". (A Mèxic el debat està molt més avançat, com també l'assimilació dels indios: cf. Aguirre Beltrán.)(Entorn del Perú, vegeu el text adjunt d'A. FLORES GALINDO, La hacienda y el campesinado, a "Proceso", n. 4, Huancayo, jul. 1975.)

Aquesta qüestió em fa pensar en els comentaris de Josep Termes entorn d'Egipte i de Xina, al Col.loqui d'historiadors de 1974, en la mesura que els nacionalismes dels apartats anteriors suggereixen teories sobre el desenvolupament desigual.

És possible de comparar població negra a Cuba i població indígena al Perú? No pas gaire. Però com s'ha d'interpretar la guerra de races de 1912 a Cuba?

"Desarrollo Económico", n. 50, vol. 13, Jul.-Set. 1973, Buenos Aires.

AZUCAR Y POBLACION EN LAS ANTILLAS. RAMIRO GUERRA. Quinta edición, La Habana, 1970.

Recientemente se publicó en La Habana la quinta edición de la obra clásica de Ramiro Guerra, donde denunció los males que la industria azucarera causó a la nación cubana. Más que hacer un resumen del contenido de este libro, la presente nota se propone explicar brevemente cuáles grupos sociales cubanos compartían la ideología expresada por Ramiro Guerra. El más importante fue el de los grandes agricultores cañeros, los "colonos".

En una publicación anterior [1] me he referido a la importancia de los papeles de la Asociación Nacional de Colonos, en el Archivo Nacional de Cuba, para el estudio de las estructuras de la industria azucarera en la Cuba prerrevolucionaria y para el estudio de la estructura de clases. En efecto, esa Asociación, que era dirigida por los colonos grandes (es decir, por los grandes cultivadores de caña), dejó una documentación muy abundante, sobre todo las actas de las reuniones trimestrales de su asamblea de representantes. La Asociación fue disuelta en 1961. Creo que la investigación de esa documentación —iniciada por mí, sobre todo en lo que se refiere a los años 1941-45 y 1959, pero no en modo alguno concluida— podría servir de punto de partida para el estudio de la debatida existencia de una burguesía nacionalista en la Cuba prerrevolucionaria.

La producción de azúcar suponía en la Cuba prerrevolucionaria al menos una tercera parte del valor de la producción nacional; aproximadamente la mitad de esa tercera parte provenía de la producción de caña que estaba mayormente en manos de los colonos grandes y medianos. Hay razón por tanto para buscar en esos colonos una especie de centro de gravedad de la burguesía nacionalista que Cuba pueda haber tenido. En realidad, ellos parecen haberse visto a sí mismos precisamente en estos términos, como "la punta de lanza de un movimiento social de avanzada: el de los empresarios de la tierra criolla".[2] Esos grandes y medianos colonos estaban situados entre los hacendados (propietarios de ingenios, en parte norteamericanos) y los obreros, y estaban metidos en la política azucarera en lo que respecta a negociaciones con los gobiernos norteamericano y cubano acerca de precios y cuotas de exportación. Por lo tanto, proporcionan a mi juicio un buen punto de mira para entender no sólo la estructura de la industria azucarera sino también la relación entre el imperialismo y los conflictos en el seno de la nación cubana. Así, por ejemplo, decían los grandes colonos en 1936 en su fundamentación a un proyecto de ley: "De no tomarse medidas que tiendan a evitar la acaparación en pocas manos de las dos ramas de la industria azucarera, o sea, la agrícola y la

[1] "Los colonos, 1934-60: anti-imperialistas y anti-proletarios", en J. y V. MARTÍNEZ ALIER: *Cuba, economía y sociedad*, Ruedo Ibérico, París, 1972 (páginas 75-108).

[2] Informe del Comité Ejecutivo, 12 de mayo de 1945, pág. 7.

industrial, y a mantener y restablecer la producción sobre las bases que ha tenido siempre, se producirá como consecuencia lógica el desplazamiento de las clases nativas del cultivo de la tierra con el consiguiente aumento del proletariado, constituyendo el más serio peligro para la estabilidad del régimen económico en que se asienta el Estado y la nacionalidad cubana".[3] En otras palabras, "nación o plantación". Notemos, de un lado, cuán falso resulta decir que intelectuales como Ramiro Guerra —cuya tesis en *Azúcar y población en las Antillas* viene tan perfectamente resumida en el arriba mencionado proyecto de ley— o Fernando Ortiz (en *Contrapunteo cubano del tabaco y del azúcar*) eran intelectuales que no tuvieron seguidores en el mundo de los negocios. Tal idea ha sido persistentemente expuesta por el profesor Hugh Thomas, para quien existía en Cuba un grupo de intelectuales nacionalistas pero no una clase empresarial nacionalista.[4] Esa idea de que Cuba haya podido producir unos intelectuales nacionalistas que flotaban por encima de las clases sociales me parece a mí dudosa; que se anticiparon en sus ideas, no cabe duda; que tuvieron seguidores en el mundo empresarial, es evidente. Hay además un sugestivo paralelo que creo que vale la pena explorar. Hasta que Cepero Bonilla y Moreno Fraginals escribieron sus libros sobre Pozos Dulces, Arango y Saco,[5] también la historiografía tradicional cubana los había considerado como intelectuales que defendían el "interés nacional", mientras que ahora les vemos como portavoces del "criollismo blanco", para usar la expresión de Jorge Ibarra.[6] Creo que no es injustificado buscar un paralelo entre el siglo XIX y el siglo XX, entre los defensores del "criollismo blanco" y de la burguesía nacionalista. El mismo Ramiro Guerra puso como lema a *Azúcar y población*... en 1927 una cita de Pozos Dulces en 1866. "Una raza que abandona a otras razas el cultivo de su territorio, se despoja por eso mismo de toda legitimidad de posesión". En el siglo XIX, "otras razas" había querido decir no sólo esclavos africanos sino también los comerciantes peninsulares que importaban esclavos y se apoderaban de los ingenios. José Antonio Saco se quejaba de que las plantaciones esclavistas y la importación de esclavos "ha desalojado de los campos a muchos blancos que hubieran sido honrados labradores"; podía observarse cómo "las grandes propiedades (van) menguando o absorbiendo muchas de las pequeñas, plagando los campos de ociosos proletarios que, si en otros pueblos han sido funestos, entre nosotros pudieron serlo aún más que los mismos esclavos".[7] En el siglo XX, "otras razas" no sólo quería decir los inmigrantes españoles y antillanos

[3] Proposición de ley contra la caña de administración presentada a la Cámara de Representantes, 3 de mayo de 1936. Anexo a Informe del Comité Ejecutivo, 12 agosto 1936. Asociación de Colonos, Circulares semestre de julio a diciembre 1936.

[4] HUGH THOMAS: *Cuba or the Pursuit of Freedom*, Londres, 1971 (págs. 1111-1112, 1236-1237).

[5] R. CEPERO BONILLA: *Azúcar y abolición* (1948), incluido en *Obra histórica*, La Habana, 1963. M. MORENO FRAGINALS: *José Antonio Saco*, Santa Clara, 1960; *El Ingenio*, La Habana, 1964.

[6] JORGE IBARRA: *Ideología mambisa*, La Habana, 1967.

[7] J. A. SACO: *Historia de la esclavitud*, La Habana, ed. de 1938 (pág. XXVII).

sino también los hacendados imperialistas. Creo que en cierto modo no puede negarse el nacionalismo de un Ramiro Guerra en contra del imperialismo, pero creo que no deben cerrarse los ojos a su temor al proletariado: la legislación sobre *permanencia* de los colonos y otros agricultores, fruto de la revolución de 1933, había sido propuesta por él y defendida por los mismos colonos no sólo como una medida contra el apoderamiento imperialista de la tierra cubana sino también para frenar la tendencia que ellos creían ver hacia una proletarización cada vez mayor del campesinado. Creo que una investigación cuidadosa de la documentación de la Asociación de Colonos y de las demás asociaciones de agricultores e industriales haría ver la existencia en el mundo de los negocios un cierto nacionalismo antinorteamericano y de una fuerte conciencia de clase antiproletaria. El tema está por investigar a fondo, pero la hipótesis de trabajo queda planteada. Así, los grandes colonos calificaron en una ocasión el Tratado de Reciprocidad de 1934 como una medida a causa de la cual "(las) industrias nacionales (son) relegadas al desastre".[8] En otra ocasión, el secretario de la Asociación Nacional de Colonos, Teodoro Santisteban, harto de las presiones norteamericanas a favor de una reducción del precio del azúcar, dijo lo siguiente a pesar de ser él sin duda una columna del orden establecido:[9] "Ojalá que sea siempre posible armonizar las relaciones entre ambos pueblos, porque Cuba no podrá nunca ignorar la potencialidad económica, ni su posición de satélite, de un astro económico cuya influencia sentirá siempre y por siempre, a no ser que una virtud ciudadana, tan extraordinariamente destacada, libere a este pueblo de tener que recurrir a las solicitudes del afecto y a las simulaciones, para vivir la vida real de pueblo libre y consciente de su derecho, tranquilo y modesto, pero virtuoso y positivamente honesto".[10] Tales quejas indican un nacionalismo que no por moderado es menos significativo. Creo que no sería exagerado decir que la estrategia revolucionaria nacionalista seguida por los revolucionarios cubanos (tuvieran o no segundas intenciones) sirvió, si no para ganarse, al menos para *neutralizar* a los burgueses nacionalistas (a los grandes colonos y tal vez a otros) en 1959 y aun en 1960. Así, el presidente de la Asociación Nacional de Colonos en 1959-60, el Sr. Silvestre Piña, decía en marzo de 1959: "No soy gubernamental de ningún gobierno, ni de los que estaban, ni de los que vienen; tengo una línea de conducta que es la del colono y de ahí no me puede sacar nadie". La promesa de una reforma agraria con un amplio límite de treinta caballerías (1 caballería = 13,5 hectáreas) y que iba a permitir (según el art. 67 de la ley) que los colonos compraran por poco precio la tierra que arrendaban, la promesa de un aumento en el "arrobaje" (el precio de la caña), etcétera, hizo que gran parte de los grandes colonos quedara inicialmente neutralizada. Eso no quiere decir, por supuesto, que no fueran al mismo tiempo antiproletarios. Años antes, en una de sus reuniones, habían dicho por ejemplo:

[8] Acta 21 de noviembre de 1944, pág. 72.

[9] Véase su necrología en *Cuba económica y financiera*, diciembre 1950 (pág. 48).

[10] Acta 21 de noviembre de 1944, págs. 12-13.

> Veníamos anoche por una de esas calles y un individuo del pueblo preguntaba a otros que estaban cerca de él: "¿Quiénes son esos señores que van ahí?" "Son los colonos", contestó uno del grupo. Y a ello comentó el primero: "Garrote y más garrote sobre el pueblo..." ...Los colonos, repito, son hombres de negocios, que pertenecen a una clase...[11]

Y en 1944, al negarse a que la representación sindical los acompañara a ellos y a los hacendados a Washington a negociar sobre precios y cuotas (lo que iba a suceder en los años siguientes), dijeron: "Los obreros son una cosa y los colonos somos otra. Ellos son trabajadores. Nosotros somos patronos, dueños de nuestros negocios, hombres de empresa y de responsabilidad".[12]

Así pues, creo que un estudio más intenso de los grandes colonos podría contribuir al esclarecimiento de la cuestión de si había o no había en Cuba una burguesía nacionalista. Poca duda cabe que *había* una burguesía no nacionalista, de mentalidad *plattista*, que tan pronto como los guerrilleros entraron en La Habana se refugió en brazos norteamericanos pidiendo la intervención militar imperialista. Pero posiblemente un papel importante (precisamente por su neutralidad, por su inactividad) le correspondió en 1959 y 1960 a esa otra parte de la burguesía, antiproletaria y antiimperialista, tipificada por los grandes colonos. Habría que investigar hasta qué punto existían lazos familiares y económicos entre los grandes colonos y otros sectores de la economía nacional. Habría que investigar también, en las actas de las reuniones de los grandes colonos, hasta qué punto su nacionalismo burgués exacerbado de los años 1934-45 se mantuvo después, en la década de 1950, cuando Cuba sufrió otra vez una invasión de capital norteamericano. En efecto, me parece que las protestas nacionalistas de las décadas de 1930 y 1940 se dirigían no tanto contra el capitalismo imperialista como contra la *crisis* del capitalismo.

El nacionalismo anterior a la crisis tenía un carácter meramente teórico. Así, por ejemplo, el famoso Congreso Obrero de 1920 se pronunció por supuesto contra el imperialismo y solicitó además una ley que obligaría a terratenientes y colonos a sembrar parte parte de sus fincas con "frutos menores" para la alimentación, pero también se pronunció por la abolición de los aranceles a la importación de "ganado en pie y carnes refrigeradas, víveres, ropas y calzados que no sean de lujo y a toda clase de drogas y productos".[13] La protesta nacionalista sólo adquiere importancia cuando sobreviene la crisis económica. La primera restricción unilateral azucarera, síntoma de lo que se llamaba crisis de "sobreproducción", es de 1926; el primer arancel algo proteccionista es de 1927. La población cubana había crecido de un millón y medio a comienzos de siglo a tres y medio en 1925, en parte considerable por la inmigración. La producción de azúcar había crecido de uno a cinco millones de toneladas. Sería errado interpretar la protesta nacionalista como una protesta contra la "modernización". Ni el

[11] Acta 21 de febrero de 1941, págs. 7-8. La reunión se celebró en Banes.

[12] Acta 21 de mayo de 1944, pág. 21.

[13] Olga Cabrera, *El movomiento obrero cubano en 1920*, La Habana, 1969.

imperialismo ni la modernización tuvieron enemigos de nota hasta que llegó la crisis. De modo parecido a un Haya de la Torre o a un Gilberto Freyre en las respectivas zonas azucareras del Perú y del Brasil, los intelectuales nacionalistas burgueses protestaban de hecho de la crisis económica (crisis crónica en el Nordeste brasileño) que impedía a la clase media seguir gozando de los frutos de la expansión, aunque fuera en posición subordinada a los grandes fabricantes de azúcar, y la dejaba inerme frente a la amenaza del proletariado. Para Ramiro Guerra, cuando fue publicada la primera edición de *Azúcar y población en las Antillas* en 1927, la expansión de la caña de azúcar aparecía retrospectivamente como una tragedia porque había significado la penetración imperialista y la dependencia y *también* un peligroso aumento del proletariado.

J. Martínez Alier

Instituto de Estudios Peruanos
Lima, 1972

La Independencia en el Perú: las palabras y los hechos

Heraclio Bonilla
Karen Spalding

De 1821 a 1971 son 150 años desde que el Perú rompió los lazos políticos que lo ligaron a la metrópoli española. Pero esta ruptura política, conseguida por la decidida y eficaz intervención de los ejércitos del Sur (San Martín) y del Norte (Bolívar) no significó en manera alguna la quiebra del ordenamiento económico y social de carácter colonial que continuó vigente hasta el ocaso del siglo XIX. Por el contrario, la persistencia de esta situación colonial facilitó y más tarde consolidó la nueva orientación de la economía peruana, cuando ella ingresó en el espacio dominado por Inglaterra. La Independencia política de España dejó, pues, intactos los fundamentos mismos de la sociedad peruana, que se habían desarrollado y cristalizado a lo largo de 300 años de vida colonial. En el contexto internacional la Independencia de la metrópoli española aceleró un proceso que había comenzado desde la segunda mitad del siglo XVIII: la dominación efectiva de Inglaterra, la nueva potencia del mundo.

Para el historiador, que examina el pasado para comprender y explicar el presente y que observa el presente para interrogar el pasado, la situación descrita líneas arriba invita a más de una reflexión. La cuestión principal es, precisamente, por qué la independencia no provocó un cambio real y significativo de la situación colonial. Tal vez una respuesta anticipada se pueda encontrar en la

independencia misma —como proceso— que, en el caso del Perú, como es bien conocido pero pudorosamente encubierto, fue conseguida por los ejércitos aliados de fuera. Es decir una Independencia concedida más que obtenida. Ni la sólida organización defensiva impuesta por el virrey Abascal, ni las conspiraciones anteriores, ni las prédicas en favor de la emancipación lanzadas por algunos ideólogos criollos pueden desmentir o atenuar esta afirmación. Tanto la acción como la prédica fueron hechos de minorías, de hombres aislados.

En estos 150 años de vida republicana, por otra parte, se ha asistido al nacimiento y expansión de una nutrida bibliografía sobre la Emancipación y la Independencia. Sería un esfuerzo vano intentar buscar en ella una respuesta a la cuestión planteada hace un momento. Toda historia responde a las inquietudes del presente y refleja la ideología de quienes la escriben. Aquella historiografía, que por razones de comodidad la denominaremos en adelante tradicional, contribuyó más bien al surgimiento y a la difusión de un prodigioso mito. Este mito, mentado sobre bases deleznables, es el que se trasmite corrientemente en los manuales escolares y en los textos universitarios. Su función: legitimar el presente a través de la manipulación del pasado; intentar fundar, inapropiadamente, las bases históricas de la nacionalidad peruana e impedir la crítica histórica de los problemas del presente.

Pero si bien es cierto que los trabajos hasta ahora existentes sobre la Emancipación y sobre la Independencia no permiten responder preguntas que son verdaderamente cruciales, tampoco permite hacerlo, salvo excepciones notables, la lectura de los documentos impresos *. La recopilación y publicación de estos documentos obedecen generalmente a una inspiración similar a la de los autores de los textos.

* Cuando este texto estuvo terminado nos informamos que la Comisión Nacional del Sesquicentenario de la Independencia Nacional ha reunido en cinco volúmenes documentos nuevos sobre la Independencia, como resultado de la primera parte de su trabajo. Lamentablemente no nos ha sido posible consultarlos.

Por estas razones, el presente trabajo no pretende sino elaborar un esquema tentativo, orientado básicamente a tratar de comprender la naturaleza de la Independencia peruana y a señalar su ubicación en el posterior desarrollo histórico de la sociedad peruana. Algunas cuestiones complementarias, pero directamente relacionadas con la Independencia, quedarán sólo a nivel de su formulación. Es obvio que tanto el esquema como las preguntas requieren, para su verificación y para su respuesta, intensivas investigaciones en los Archivos de Lima y de provincias, sin las cuales el problema histórico de la Independencia, al igual que muchos otros de la historia peruana, quedarán todavía sin solución.

Un esquema no significa una distorsión de la realidad. En la elaboración de éste se ha utilizado una buena parte de los resultados de la investigación histórica realizada hasta ahora sobre el tema de la Independencia, al igual que las sugerencias de fuentes primarias impresas (diarios de viajes, informes de campañas militares, memorias de virreyes y presidentes, periódicos de la época, testimonios de los participantes directos, informes consulares). Razones de tiempo y nuestras propias tareas académicas nos impidieron ir más lejos. Este pequeño esfuerzo, sin embargo, obedece al deseo de hacer comprensible el desarrollo histórico de la sociedad peruana y a buscar el nexo existente entre el hecho histórico y su mutación en palabras.

La historia de una Historia

Desde Riva Agüero hasta los integrantes de la Comisión Nacional del Sesquicentenario de la Independencia Nacional, casi todos los historiadores nacionales han abordado, de una manera u otra, el tema de la Independencia. Las características de esta historiografía son ampliamente conocidas y no necesitan ser recordadas una vez más. Gracias a ella conocemos bastante bien a los "precursores" de la Independencia, a los héroes de Junín y

Ayacucho, a las batallas de epopeya que libraron. En cambio, los hombres comunes y corrientes que integraron los ejércitos libertadores, sus formas de reclutamiento, la participación —o la ausencia— de la población peruana en estas luchas, las diferentes formas que revistió esta participación no han sido muy favorecidas por la atención de los historiadores. Se menciona también, aunque en verdad aproximadamente, las causas de la Independencia, los célebres factores "externos" e "internos" de los manuales escolares —si bien no es posible todavía distinguir la dinámica propia de cada una de ellos y, sobre todo, su relación recíproca. Estas causas, en verdad, se limitan a señalar las "influencias" del exterior, los actos de la malévola España y el pundonor y patriotismo precoz del poblador peruano. En suma, esta historiografía ha establecido un divorcio radical, por una parte, entre las palabras de unos pocos hombres y la acción de unas cuantas tropas y, por otra, el conjunto social y económico interno y externo que los encuadra. Una historia de este tipo, evidentemente, tiene un fin y una justificación, que aquí no interesan. Con una excepción.

Entre las varias explicaciones ofrecidas por la historiografía tradicional sobre la Independencia destaca, por su difusión y aceptación, la tesis que la considera como un proceso nacional, como el resultado de una toma de conciencia colectiva, la cual, a su vez, sería la manifestación más evidente de la mestización de la población peruana. Para sus defensores, la mestización indica un proceso que llevó a la uniformidad e igualdad de los integrantes en la sociedad peruana. El Perú mestizo aparece así como el actor de la Historia y el agente de la Emancipación. Todo un Congreso, es útil recordarlo, fue realizado recientemente para demostrar la realidad y la vocación mestiza del Perú de ayer y de hoy.

No es muy difícil demostrar la debilidad de esta interpretación. Adolece, por lo menos, de dos defectos. No toma en cuenta, en primer lugar, la acción de las fuerzas internacionales, sin las que la independencia de Hispanoamérica, y más aún del Perú, no hubiera sido posible, por lo menos en las fechas en que se produjeron. Internamente, postula, abusiva y erróneamente, una unidad inexistente e imposible. El Perú colonial no estuvo compuesto de "peruanos". La sociedad colonial peruana fue altamente estratificada y diferenciada y sus líneas de separación y de oposición fueron trazadas a partir de criterios económicos, raciales, culturales y legales. Cuando una historiografía puede deslizar errores tan gruesos no se puede sino reconocer su carácter ideológico: la manipulación del pasado en función de las exigencias del presente. El mensaje de esta ideología consiste en ocultar los intereses divergentes de los grupos y de los hombres, los conflictos y las luchas antagónicas que ellos generan para difundir la imagen de una sociedad homogénea y armónica.

El mensaje de esta historia, repetimos, es muy claro. Con mucha nitidez se puede distinguir aquí una solidaridad profunda entre quienes hicieron la Historia, al menos en la forma en que en el Perú se entiende por "hacer" la Historia, y quienes asumieron la tarea de registrarla y escribirla, que correspondió, además, a toda una etapa del desarrollo histórico del Perú, en la cual la imagen de la sociedad peruana y de su historia fue impuesta y difundida por la clase social dominante. Esta ideología ha perdido ahora su función, porque ya no guarda ninguna relación con la realidad presente. Los cambios que desde la década del 50 vienen afectando a la sociedad peruana han producido una fisura en la estructura del poder tradicional, al mismo tiempo que han provocado el surgimiento en el plano de la Historia de grupos medios hasta hoy desplazados. El sentido incierto de estos cambios, la urgente búsqueda de una nueva identidad y legitimidad históricas, la necesidad de estos nuevos sectores de conocer su propia Historia, una Historia que la historiografía tradicional no fue capaz de proporcionarles, conducen a un replanteamiento general de la Historia. Dentro de este contexto, el hecho histórico de la Independencia se encuentra en la encrucijada misma de la interpretación tradicional y de las interrogaciones del presente.

Alberto FLORES GALINDO

La hacienda y el campesinado en los Andes centrales

Proceso a Huancayo, jul. 1976

MOTIVA esta nota la publicación reciente de un nuevo libro del economista español Martínez Alier (1), compuesto por dos ensayos cuyos temas, respectivamente, son el sistema de trabajo en las haciendas andinas y el problema de las relaciones de producción y la conciencia de clase en el agro. Se trata de un libro heterogéneo —abundante en hipótesis, en intuiciones y con muchos enfoques novedosos de viejos problemas—, donde el análisis concreto de varias haciendas del valle del Mantaro, va acompañado con la discusión de las interpretaciones que se han interesado sobre el área latinoamericana (feudalismo o capitalismo) y las tesis planteadas sobre el carácter del campesinado (Chayanov, Hobsbawm, Wolf).

Debemos empezar señalando que la documentación de Martínez Alier proviene de las mismas haciendas. Concretamente de la Negociación Fernandini, de la Sociedad Ganadera del Centro, de la División Ganadera de la Cerro de Pasco. Se trata de una documentación compuesta por contratos de trabajo, libros de contabilidad y la correspondencia privada entre propietarios y administradores. Esta última fuente es la que más aprovecha el autor. La correspondencia puede permitir un primer acercamiento cualitativo al funcionamiento de la hacienda, a su racionalidad, a la mentalidad de los hacendados y, el aspecto tal vez más inquietante, a sus relaciones con el Estado y la política nacional. Se plantea así la posibilidad de estudiar una hacienda o varias, desde dentro: poder abandonar el terreno de las especulaciones o la simple lectura de las novelas indigenistas, para introducirse conocimentemente al mundo de los hacendados y por contraparte, tener otro punto de observación de la vida campesina. Esta posibilidad en el estudio de nuestra historia agraria ha sido abierta no sólo para Martínez Alier, no sólo para el valle del Mantaro, sino para todos cuantos estén interesados en la investigación de estos problemas y para otras regiones del país.

En efecto, estos materiales están siendo archivados en el Centro de Documentación Agraria (C.D.A.). Fue precisamente Martínez Alier quien, [illegible] junto con Haraldo Bonilla, Pablo Macera, Eric Hobsbawm y Humberto Rodríguez, el actual director del C.D.A., concibiera el proyecto de reunir los documentos privados de las haciendas peruanas, accesibles merced al actual proceso de Reforma Agraria (2). Por el momento esta documentación se limita en sus aspectos más completos (en sus series continuas), al siglo XX. Ella ha estado doblemente condicionada, por la marcha del proceso de Reforma Agraria y por el interés que tuvieron los ex hacendados en conservar su documentación interna. Como es de suponer la mayoría se refiere a las áreas más desarrolladas del campo peruano. Así podemos mencionar la abundante documentación sobre las haciendas azucareras (Cayatí, por ejemplo), una muestra de la cual ha sido seleccionada y publicada por Lorenzo Huertas (3); la documentación sobre la Convención (Huiro), la cantidad abrumadora de materiales cedidos por la familia Rickets, decisivos para comprender la producción, el comercio lanar y toda la economía del sur peruano; los papeles de la ex Sociedad Nacional Agraria. En cambio, parecen existir muy pocos documentos sobre las haciendas puneñas, sobre Ayacucho, Apurímac, Cuzco (De la hacienda Ocoña, por ejemplo, hay apenas algunas planillas y la correspondencia interna se limita a unos pocos años). En conclusión, las áreas tradicionales son las menos documentadas. Probablemente para su estudio habrá que ingeniárselas en pensar otro tipo de fuentes. Su historia forma parte de un pasado realizado al margen de la escritura y del documento. Su conocimiento futuro exigirá interrogar la estructuración de los campos y el paisaje agrario (geografía), los restos de las edificaciones (arqueología), los testimonios de los mismos protagonistas de ese pasado (historia oral), el folklore, etc. Habrá, pues, que buscar fuentes no convencionales y desarrollar paralelamente nuevas técnicas de análisis. Después de todo, la historia no vive sólo de los materiales escritos. Convendría recordar como Lucien Febvre, en un artículo titulado Hacia otra Historia, escrito en 1949 y precisamente en América Latina, imaginaba que la historia "[illegible] podría hacerse, sin documentos escritos si éstos no existen. (Con todo lo que el ingenio del historiador permite obtener. Por ejemplo, de su miel, a falta de flores silvestres. Por tanto, con las otras. Con signos. Con paisajes y con tejas. Con formas de cultivo y malas hierbas (4). Esta otra Historia la ve y la historiador ahora sus instrumentos metodológicos y trabajar en contacto estrecho con las otras "ciencias sociales".

No obstante las limitaciones anotadas, y en comparación con otros archivos, se puede decir con Macera que el C.D.A. es "sin duda el más importante (archivo de todo la historia documentaria del Perú en lo que se refiere a la historia del sector agrario" (5). Por eso, sería urgente empezar una nota sobre el primer trabajo de investigación accesible que utilice estos materiales, sin referirse al C.D.A. y sin dejar de mencionar la labor silenciosa de quienes como Humberto Rodríguez ensayan las bases para una nueva historia del agro peruano.

Martínez Alier hizo el análisis de la documentación mencionada teniendo tras sí una amplia experiencia en el estudio de la problemática agraria.

[* * *] Aquí, interesado en el proceso de Reforma Agraria, comenzó leyendo los documentos que aparecían con las expropiaciones de haciendas hasta que, al percibir las peculiaridades del mundo campesino en los Andes (campesinos e indios, a la vez), comprendió que un cabal entendimiento de sus problemas le exigía profundizar en las especificidades de su historia. Por eso no debe extrañar el proceso de explicitar de plantear en términos dicotómicos los temas que trata. Al fin y al cabo el campesinado no existe en abstracto ni obedece a un orden autónomo, sino que forma parte de una estructura social, de una formación social dada.

EL libro de Martínez Alier aparte de ilustrarse a algunas haciendas ganaderas de la parte alta del valle del Mantaro (3.600 m.s.n.m.), se dedica específicamente al estudio de los pastores (huacchaneros). De la caracterización que hace de estos pastores, convengo destacar las siguientes tesis, que enumeramos para uno mayor claridad y para acatar la brevedad que exige toda reseña:

1) Los pastores no son siervos por cuanto en las haciendas andinas "tenían libertad de movimientos y podían abandonarlas" (p. 84), incluso un posible castigo era la expulsión de la hacienda (p. 8). Tampoco hay que pensar que fueron asalariados agrícolas, en la medida en que el "ingreso campesino" (producto de su propio ganado) era mayor que el "ingreso salarial" (por el trabajo de la "demesne"). Se trataba simplemente de campesinos propietarios y poseedores de ganado (huacchas) y de parcelas dentro de las haciendas.

Para ilustrar esto citemos algunas cifras —aunque tomadas de otro estudio (8)— sobre el volumen del ganado huacchas y la distribución de las tierras de la hacienda Larve, en 1943 y 1946, respectivamente:

PASTORES Y HUACCHAS

19 pastores con menos de 100 huacchas
23 pastores con 100 a 200 huacchas
21 pastores con más de 200 huacchas

TIERRAS DE CULTIVO

—tierra poseída por los campesinos:	65 o/o
—tierra poseída por el hacendado:	35 o/o
	100 o/o

PASTOS NATURALES

—tierra poseída por los campesinos:	30 o/o
—tierra poseída por el hacendado:	70 o/o
	100 o/o

2) Para las haciendas, dido el afán por tener tierras y acrecentar su producción y dada la necesidad consecuente de intensificar las jornadas de trabajo, resultaba más racional (más rentable) convertir a los pastores en asalariados. Para ello, los hacendados intentaron aumentar los salarios y pretendieron burlar a los campesinos de sus huacchas. Sin embargo, los campesinos se resistieron (p. 32). Esta resistencia a la proletarización se [illegible] no sólo por ser más rentable para ellos la economía campesina, sino además porque está acompañada de determinadas costumbres, hábitos, cultura y mentalidad. Para Martínez Alier hay una estrecha vinculación entre la persistencia como campesinos y la subsistencia secular del quechua, con todo el mundo mental que esta lengua implica, proletarizarlos, imponerles el español e integrarlos a la "cultura nacional", sería la faz opuesta del fenómeno. Esto permite al autor plantear el "penoso problema de si el Perú es o no es una nación y de si debería o no serlo" (p. 36).

3) Los hacendados no pueden llegar a imponer sus decisiones porque carecen de poder: "Eulogio Fernandini, el mayor empresario peruano, cabeza de mantener su posición en la industria minera frente a las compañías norteamericanas, tuvo grandes dificultades para racionalizar sus haciendas. A pesar de no ser un típico hacendado peruano, su caso es muy interesante, porque precisamente si él no pudo hacer de los indígenas trabajadores eficientes no puede sorprender que muchos hacendados ni siquiera lo intentaran" (p. 65).

4) De esta manera, si la vida campesina se mantuvo en las haciendas, si la "tendencia hacia el trabajo asalariado no prosperó", se debió a la "resistencia indígena" y a la "incapacidad de los propietarios de superar esa resistencia" (p. 32). Los campesinos —siguiendo con esta argumentación— habían desempeñado un papel activo y determinante en nuestra historia agraria, con lo que Martínez Alier emprende la crítica de "una ideología urbana muy común, sobre todo bajo el actual regimen peruano, que ve a los indígenas como si hubieran estado totalmente aplastados bajo el peso de la dominación de los hacendados" (p. 35).

Es también la crítica —añadimos— de la teoría de la dominación interna. El autor está muy lejos de plantear el modelo de una "sociedad tradicional" en la que un determinado "tipo de relación económica condiciona el desarrollo de una cultura de la dependencia, con sus ingredientes de pasividad, fatalismo, identificación localista, atomización social, etc" (9). En el texto de Martínez Alier el eje de la dominación en el campo está dado por la relación entre la clase hegemónica y la clase subalterna. La clase subalterna, los pastores, actúan no sólo condicionados por factores externos (impuestos de la economía de mercado o de los centros urbanos) sino fundamentalmente por factores internos provenientes del mismo mundo campesino.

5) En sus luchas los pastores recurren a medios legales (búsqueda de un campo común de negociación) y también a la formación de sindicatos, luchando por conseguir aumentos salariales y por mantener su ganado huacchas (p. 31). Esto sería un ejemplo de como, por lo menos en la conciencia y lucha de clases, "las diferencias entre campesinos y obreros comúnmente aceptadas no tienen una existencia clara . . ." (p. 96).

Estas cinco tesis del texto de Martínez Alier son las cuestiones que nos interesan discutir. Ellas no agotan el contenido del libro, pero resumen los planteamientos fundamentales del autor, relativas al campesinado y al agro de la sierra central.

1) Llamar la atención sobre la importancia de la acción campesina y plantear la necesidad de buscar una definición del campesinado en el contexto andino (tarea hasta ahora pendiente para nuestra antropología, como dice acertadamente Bonilla, son dos elementos de gran utilidad para futuros análisis. Esto al margen de que sea sumamente discutible ese supuesto rechazo de la cultura occidental y del castellano. Indudablemente Martínez Alier parece inspirarse en la tesis de Macera según la cual el campesinado durante la colonia supo desarrollar mecanismos de contra-cultura con frente a la metrópoli española, frente al sistema de haciendas y la iglesia: "[illegible] el indio procuró reducir al mínimo su comunicación con los españoles. . . Los indios por su cuenta aspiraban a vivir dentro de sus propios límites comunitarios persiguiendo un ideal de autosuficiencia" (10). Lo inspiran también los estudios de John Murra y los recientes trabajos de Nathan Wachtel (conquista y desestructuración del mundo andino). Pero, en el caso de las haciendas de Yanamarca, estudiadas por Alberti y Sánchez, la motivación parece ser muy diferente: allí los colonos reclaman el salario y exigen contar con escuelas, quieren aprender español y paralelamente intentan incorporarse al mercado regional destruyendo las trabas de la hacienda tradicional (11). Otro tanto según diversos autores (Villanueva y Fioravanti) ocurrió en el valle de la Convención: fueron los hacendados quienes se opusieron a la "alfabetización", habida cuenta que tenían prohibido hablar español a los arrendires (12). Estos casos, o los señalados por Martínez Alier, uno de los dos tipos debe ser la excepción. Visto de otra manera tal vez este problema este relacionado con las capas del campesinado, con las relaciones de producción (hacienda tradicional o hacienda modernal o con la actividad misma (agricultores o pastoreo). Otra posibilidad es que siendo válida la tesis de Martínez Alier, el aprendizaje del castellano sea un simple mecanismo para buscar un "campo común de negociación" con el hacendado (ver tesis 5). En todo caso es un problema por dilucidar.

2) Problema más complejo aún, en directa vinculación con el anterior, es el carácter de las haciendas. Una revisión somera de los mismos documentos empleados por Martínez Alier nos llevaría a pensar que en un primer momento, cuando se establece por ejemplo la Sociedad Ganadera del Centro (1910), importaba al decidir la compra de una hacienda el que existiera una fuerza de trabajo adscrita a la tierra, por la no existencia de un mercado laboral en el valle. La penuria de fuerza de trabajo hacía que los hacendados temieran la competencia de las empresas mineras, especialmente de la Cerro. Pero la Cerro tuvo problemas similares para reclutar su fuerza laboral. Sin embargo, Martínez Alier no se plantea el problema del paso de la hacienda tradicional, de la hacienda feudal, a la hacienda capitalista, porque desde su perspectiva el feudalismo americano no pasa de ser una invención.

3) Dentro de su razonamiento el autor propone una interpretación diferente de la resistencia campesina a la proletarización. Ella se debería fundamentalmente a un problema coyuntural, a las características de la lucha de clases en los Andes, en la que se enfrentan unos hacendados débiles (no queda claro por qué esa falta de poder), y, por otro lado, unos campesinos que en determinados momentos llegan a combinar su resistencia a todo cambio, con organizaciones modernas (el sindicato) e incluso con una conciencia casi proletaria. Nos parece que más bien "se trata de procesos más de fondo, de la imposibilidad de la propia estructura del país de llevar adelante un desarrollo capitalista según los modelos clásicos históricos del desarrollo del capitalismo" (13). Además, aún aceptando la argumentación de Martínez Alier, en su texto no queda claro quiénes son esos hacendados y quiénes son esos huacchalleros. Pero como él mismo lo reconoce, "la tarea está recién empezada" (p. VIII).

4) El otro problema importante es el de las "minorías nacionales". Para Martínez Alier es una pregunta. Pero a nuestro parecer intentar pensar en la historia del Perú a partir de la posible existencia de minorías nacionales contribuiría solamente a confundir el análisis y llevaría a pensar en erróneas similitudes con España o con Rusia, países multinacionales. Aquí se percibe también la influencia de Macera que alguna vez comparó al Perú con el Imperio Austro Húngaro y llegó a decir que el nombre Perú era un abuso del lenguaje. Sin embargo, habría que tener en cuenta que la existencia de una "minoría nacional" exige a su vez la existencia de un espacio económico definido, donde se puede estructurar un sistema de clases específico, que a su vez posibilite la realización de un Estado independiente. Si se acepta esto se vería que las "minorías nacionales" no pasan de ser elaboraciones de intelectuales, utopías irrealizables por la inexistencia de un proletariado o de una burguesía quechua o aymara. De hecho, por lo menos en este siglo, no se pueden constatar "movimientos nacionales" al interior del campesinado peruano. Sobre este tema conviene recordar las polémicas de Mariátegue con la Internacional Comunista (14).

5) Finalmente, en cuanto a la metodología, es discutible el orden de exposición que sigue Martínez Alier. El espacio que va a estudiar no queda delimitado con precisión. Tampoco el marco cronológico. En diversas ocasiones excede a uno y otro, haciendo generalizaciones, algunas de muy dudosa validez, como las que hace sobre el mercado de la fuerza de trabajo en el siglo XVIII o cometiendo imprecisiones cronológicas, como el poner a Atusparia en lucha contra los chilenos (la sublevación sucedió en realidad en 1885).

Hay muchos puntos discutibles en Los huacchalleros del Perú. No hemos intentado —hay que decirlo para evitar alguna errónea lectura—, una refutación del texto. Lo que nos ha interesado es simplemente recalcar los problemas que plantea, las nuevas perspectivas que abre, señalando algunas posibles hipótesis alternativas. Creemos que trabajando en un estilo similar al de Martínez Alier, buscando pensar los problemas del Perú en sus propios términos y refiriéndolos a las preocupaciones teóricas (generales) de las Ciencias Sociales, se pueden, con los materiales existentes en el CDA, emprender nuevos trabajos sobre el mismo tema u otro similar, que permitirán ir aclarando y contestando las interrogantes. La mejor forma de solucionar las discrepancias y de dar respuesta a las tesis que no compartimos, es la investigación.

NOTAS.

Estas anotaciones son producto de una discusión efectuada en el Seminario de Estudios Rurales (Ciencias Sociales, Universidad Católica, Lima, Sociología) sobre todo los compañeros de Mariátegui y de Cecilia Bákker.

(1) MARTINEZ ALIER, Juan: Los huacchalleros del Perú. Fondo Editorial Ibérico, 1973 (Instituto de Estudios Peruanos, 1974).

(2) Sobre el C.D.A. y otras fuentes para la historia agraria, ver HORTON, Susan y Cecilia Bákker: for the investigation of peruvian agrarian history. Wisconsin, feb. 1973.

(3) HUERTAS, Lorenzo: Capital borocracia y lucha de clases en el sector agrario (Lambayeque, Perú, 1920-1950). Lima, Seminario de Historia Rural Andina, 1974.

(4) FEBVRE, Lucien: Combates por la Historia. Barcelona, Ariel, 1970, p. 232.

(5) HUERTAS, Lorenzo: Op. cit., presentación de Pablo Macera, p. II.

(6) MARTINEZ ALIER, Juan: La estabilidad del latifundismo. París, Ruedo Ibérico, 1968.

(7) MARTINEZ ALIER, Juan y Verena Cubitt: economía y sociedad. París, Ruedo Ibérico, 1973.

(8) CABALLERO, Víctor, REMY, María: Informe sobre la proletarización en las haciendas "Larve" y "Huachalla". (texto mecanografiado).

(9) COTLER, Julio y PORTOCARRERO, Felipe: Organizaciones campesinas en el Perú. Lima, Instituto de Estudios Peruanos, 1968, p. 2.

(10) MACERA, Pablo: "Feudalismo colonial americano: el caso de las haciendas peruanas" en Actas Historia, Hungría, 1971, T. XXXV, p. 17.

(11) ALBERTI, Giorgio y SANCHEZ, Rodrigo: Poder y conflicto social en el valle del Mantaro. Lima, Instituto de Estudios Peruanos, 1973, p. 141 y ss.

(12) FIORAVANTI, Eduardo: Latifundio y sindicalismo agrario en el Perú. Lima, Instituto de Estudios Peruanos, 1974.

(13) CABALLERO, Víctor y REMY, María: Op. cit.

(14) Los textos de Mariátegui relativos al problema nacional se pueden encontrar principalmente en: "Recopilaciones, Ideología y Política (especialmente "El problema de las razas en América Latina") y en Peruanicemos el Perú.
Aparte de Mariátegui, desde una óptica marxista, ver La Situación Revolucionaria del Perú y las tareas del partido comunista peruano. Buenos Aires, 1932, pp. 42-46; MARTINEZ de la TORRE, Ricardo: Apuntes para una interpretación marxista de Historia Social del Perú, T. I: "El Perú (una nación?)".
Desde una perspectiva no marxista, el texto clásico de Jorge Basadre, Perú: problema y posibilidad, Lima, 1931.
El problema ha sido recientemente retomado en BASADRE, MACERA, Conversaciones. Lima, Mosca Azul editores, 1974.

UN EPISODI CULTURAL I POLITIC QUE TRASPASSÀ LA "FRONTERA" DELS ESTATS ESPANYOL I FRANCÈS: ELS JOCS FLORALS DEL 1902 PROHIBITS A BARCELONA I CELEBRATS A SANT MARTÍ DEL CANIGÓ

Circumstàncies històriques i culturals generals que cal tenir en compte

El període en el qual s'inclou aquest episodi es caracteritza, fonamentalment, per la consolidació de la burgesia com a classe hegemònica dins la societat catalana, pel procés d'industrialització i per l'aparició del proletariat fruit de les noves relacions de producció. Aquests fenomens no s'esdevingueren, però, sense fortes contradiccions. Els enfrontaments amb el poder estatal (dels quals aquests Jocs Florals en seran una bona mostra) d'una banda i l'evolució de les estructures de l'altra, provocaren, durant tot el període, un seguit de lluites i revoltes que serviren per a enderrocar el vell sistema (l'Antic Règim) i implantar una organització social que afavoria el desenvolupament de la nova burgesia industrial. Producte d'aquesta transformació fou el procés d'organització de la classe obrera i el desplegament de la consciència i de la cultura nacionals.

Tot aquest procés no es realitzà per igual a totes les zones dels Països Catalans= La industrialització es concentrà a l'àrea de Barcelona, la conca del Llobregat, Alcoi i Sagunt. A la resta del territori es mantenia una producció fonamentalment agrària o comercial, la qual cosa féu aparèixer una forta dissociació en el procés evolutiu i, per tant, un comportament diferent de les classes socials de cada zona. La Catalunya nord sotmesa a l'jacobinisme francès (d'això en tindrem una bona prova examinant les notícies -escasses notícies que el diari republicà "L'Indépendant des Pyrénées Orientales" dóna de la celebració dels Jocs Florals) restà en un estat de colònia i veié completament anihilades les seves classes dirigents que es limitaren a practicar el sucursalisme polític propi d'un capitalisme agrari i comercial totalment subordinat.

L'expansió de la burgesia es reflectí, lògicament, en el camp cultural. Tant en literatura (Aribau i tota la generació dita romàntica fins a Verdaguer, restauració dels Jocs Florals a Barcelona (1859), Jocs Florals de "Lo Rat Penat" (1879) , etc.) com en realitzacions concretes (construcció del Teatre del Liceu el 1847, Exposició Universal de Barcelona, el 1888, etc.).

Tota aquesta evolució, però, fou frenada per la manca d'un mercat sòlid, ni peninsular ni colonial. La pèrdua de les colònies, d'una banda i, de l'altra la frustració de la revolució agrària a la resta de la península (desamortització, etc.) impedí l'expansió industrial que es veié abocada al raquitisme crònic i a una política proteccionista que tampoc afavoria el seu creixement: aquest raquitisme també es reflectirà en el camp cultural on certes manifestacions de la renaixença literària com el Jocs Florals es veuen abocades al conservadorisme més estricte, a recollir en part idees políticament instrumentalitzades pel carlisme, a l'aïllament respecte de les forces més progressives lligades al republicanisme federal, a l'extensió de les idees utòpiques (principalment de Cabet i Saint Simon) i de la lluita anarco-sindicalista.

Els Jocs Florals de la Restauració es presenten fonamentalment com una manifestació contradictòria, objectivament conservadora -i en aquest sentit la participació de membres eminents de l'Església és molt significativa- però que recull el sentiment anticentralista de les calsses populars catalanes.

L'episodi del 1902 formaria part dels moviments més o menys populars en contra del poder estatal que reflectien l'estat de descontentament i rebuig d'aquest poder monàrquic i conservador per part d'àmplies sectors de la burgesia industrial i de les capes populars.

Els Jocs Florals de Barcelona-Sant Martí del Canigó vistos pel diari "L'Indépendant des Pyrénées Orientales "

Aquí farem un breu resum de com fou seguit aquest episodi pel diari "L'Indépendant des Pyrénées Orientales" que representa una opinió republicana i jacobina i anticlerical: d'aquí vindran , doncs, l'escassedat de les notícies i els comentaris encara més escassos i més aviat irònics. Això s'explica per la significació republicana-jacobina de l'esmentat diari, cosa que el fa allunyar-se de les notícies d'importància cultural catalana (tret de les informacionns sobre la malaltia, mort i enterrament de Jacint Verdaguer), i més quan aquestes estan amparades , com ho foren els Jocs Florals del 1902, per la més alta jerarquia de l'església rossellonesa, el bisbe de Perpinyà Monsenyor Juli Carsalade du Pont. L'any 1902 Perpinyà havisqué en un clima d'intensa campanya anticlerical, fins i tots amb violents enfrontaments; la qüestió de la separació entre els poders de l'Església i de l'Estat estava a l'ordre del dia, sobretot en allò que es referia a l'ensenyament, a la dissolució de les Congregacions, etc, etc.

El 6 de maig del 1902 "L'Indépendant" dóna això la notícia dels incidents que van donar lloc a la suspensió dels Jocs Florals de Barcelona en diversos despatxos dels quals el més llarg va firmat amb les inicials P.J. que "L'Indépendant assenyala com a "notre correspondant particulier"

"L'Indépendant", dimarts 6 de maig del 1902

" En Espagne
L'agitation catalaniste
Barcelona, 4 mai, 7h. soir
Cette aprés-midi devait avoir lieu la séance annuelle des Jeux Floraux. La salle de Llotja où d vait avoir lieu la fête était bondée d'un public complètement catalaniste. On remarquait la présence du Cardinal Cassanyes évêque de Barcelone.
Le capitaine général ordonna de réparer l'omission du drapeau espangnol qui avait été faite, la salle étant uniquement decorée de bannieres catalanes.
Au moment où l'on voulut placer sur une galerie un drapeau espangnol, le public fit entendre des sifflets formidables.
Le capitaine général fit alors suspendre la célébration des Jeux Floraux
L'auditoire accueillit cette nouvelle aux cris répétés de: Vive la Catalogne!. Plusieurs manifestants ont été arrétés et conduits en prison. Ils seront traduits devant la jurisdiction militaire.
L'incident cause une profonde sensation.
La censure empêche la transmission des télegrammes."

P.J. , després de fer un resum de la història antiga dels Jocs Florals i de la seva significació moderna des de la seva restauració el 1859, en el diari del mateix dia, pretén remarcar -és possible que hi hagués fortes pressions de la censura en el traxtament d'aquesta informació- que els Jocs Florals és una festa exclussivament literària i poètica, completament allunyada de la política i que s'ha polititzat lamentablement per la mala voluntat tant per part del govern central com per part dels catalans:

"... nous avons déjà eu l'occasion d'entretenir les lecteurs de L'Indépen-

dant de notre fête poétique trqditionnelle, et, le brin d'erudition que les malicieux porraient lire dans les lignes qui précedent n'a d'autre objet que de faire ressortir la signification exclusivement poétique et tendant a rappeler les gloires d'antan des Jeux Floraux.
Une bevue de nos autorités a suffi pour déplacer la question et ramener une recrudescense d'agitation catalaniste, Loin de calmer les esprits elle pourrait parfaitement augmenter la haine des exaltés car la suppression des Jeux Floraux est due a une vengeance peu chevaleresque. Et à seule fin de prouver la véracité de nostre opinion, nous n'avons qu'à faire un brin d'historire moderne.
La municipalité de Barcelone par 27 voix (celles des conseillers municipaux regionalistes et republicains) contre 13 refusa la somme demandée por célébrer la majorité du roi. Franchement la période de la regence de Marie-Christine n'avait pas été favorable a la nation et sans que nous ayions à justifier la mesure prise qui avait été applaudie par les spéctateurs des tribunes publiques, nous devons avouer qu'elle paraissait justifiée surtout dans une ville où la perte de nos de dernières colonies avait porté in si grand prèjudice.
Le gouverneur civil et le capitaine général ne dévaient pas ignorer que les Jeux Floraux avaient lieu le premier dimanche du mois de mai, et, agissant comme c'était le devoir d'autorités prudentes, ils n'avaient qu'à faire prevenir les membres du Consistoire d'avoir à exhiber le drapeau national. Mais le soufflet recu par la municipalité grâce surtout aux membres regionalistes de notre corporation municipale, leur ténait au cour, confiant sur la colere et les protestation de quelques douzaines de sèparatistes qui pouvaient assister a la fête, il fut ordonné que l'on ferait placer le drapeau national au moment le plus critique, lorsque les membres du Consistoire et les autorités cardinal evêque, gouverneur civil, maire étaient déjà arrivés.
Beaucoup d'assistants, croyant voir une provocation dans l'action de l'agent de police qui plaçait le drapeau national, d'une manière peu diplomatique, sifflerent. Le drapeau fût retiré et peu après la fête fût suspendue.
On a manqué de tact et de prudence en cette occasion; decidèment le gouvernement de Madrid trouve qu'il n'a pas assez d'affaires sur les bras: la vénalité de bon nombre de fonctionnaires publics, le soidisant peril carliste, la propagande des libertaires (propagande qui a depassé les murs des casernes), le problème social (l'une des causes principales des sanglantes journées du mois de fevrier) i il vient augmenter ses embarras en excitant les passions des regionalistes enragès, éléments qui auraient dû garder un peu plus de prudence du moment que le je jeu de l'ennemi était connu..."

Però la significació política de l'aconteixement era evident com ho remarca el mateix "Indépendant" els dies següents en què continua donant notícies sobre els Jocs Florals prohibits:

Dijous 8 de maig del 1902

"Incidents de Barcelone

M. Romero Robledo à la Chambre constate que les graves événements ...de Barcelone ont eu un caractère antipatriotique. Le général Weyler decâare que le gouvernement fera son devoir à l'égard des ennemis de la patrie.

M. Alba signale l'analogie qu'il y a entre la situation en Catalogne et celle de Cuba avant la dernière guerre..."

El Dijous 15 de maig del 1902 el diari informa dels Jocs Florals de Girona on el mestre en Gay Saber Josep Franquesa i Gomis fa al.lusions als fets de Barcelona i critica l'arbitrarietat del govern: "...En Espagne ils veulent croire que la base

du pouvoir œst l'energie, l'arbitraire et la force."

El divendres 16 de maig informa del Consell de guerra 2contre les catala
qui furent détenus pour avoir sifflé le drapeau espangol... Tous les acc
on été condamnés chacun a huit ans et un jour de travaux forcés et aux dépens
du procès.
El dijous 19 de juny informa que després de la coronació del rei s'ha produit
una sèrie d' indults que per fi han agafat als"catalanistes"

A les planes de l'Indépendant ja no es troba cap més al.lusió al tema i fins i
tot la celebració d'aquests Jocs Florals prohibits no és ressentada com a tal
en el diari=. Sembla que,essent la festa celebrada sota el patrocini del bisbe
Carsalade i coincidint amb la celebració del comencament de la restauració de
l'abadia de Sant Martí del Canigó, el diari per solidaritat amb l'opinió anti-
clerical no hagi volgut fer-seń ressó.
El dimarts 11 de novembre hi ha les següents remarques:

"Nos hôtes
De nombreux catalans d'Espagne étaient de passage, hier à Perpignan.
Ils on pris les divers trains de la soirée pour se rendre a Villefran-
che et assister à la cérémonie religieuse de Saint Martin du Canigou.
Parmi eux se trouvait notre confrère M. Pere Pagès y Redo de La Veu
de Catalunya"

"A Saint Martin de Canigou
De tres mombreux prêtes et curieux français et espagnols escortant M.
de Carsalade du Pont, évêque de Perpignan se sont rendus, ce matin, à
l'église abbatiale de Saint-Martin du Canigou.
De longtemps nous n'avions vu pareille manifestation religieuse.
L'évêque était a cheval et rêvetu de ses ornaments pontificaux"

I el dijous 13 de novembre fa un comentari irònic de les informacions que es
feien a la premsa barcelonina sobre aquest acte:

"L'excursion de Saint-Martin du Canigou
Les journaux de Barcelone consacrent de multiples colonnes au compte ren-
du de la cérémoine religieuse qui eut lieu, mardi matin a Saint-Martin
du Canigou.
Les notices historiques sur cet antique abbaye son agrémentées de des-
criptions pittoresques et de reminiscences de Verdaguer.
Mais nos confrères barcelonais tirent de la manifestation religieuse or-
ganisée par l'évêque de Perpignan des conséquences érronées.
Catalanistes avant tout et habitués à donner a chacun de leurs actes une
signification politique, ils semblent croire qu'un sentiment patriotique
hostile a la République a poussé les excursionistes français vers les
ruines de Sant -Martin.
Les nationalistes catalans disent "Las Noticias" sont allès consacrer l'
accolade que leur donnérent Mistral et Roumieux, lors de la célébration
des Jeux Floraux en 1868 et préparer la cérémoine de la prise de possessio
du Pin aux trois branches -del Pi de les Tres Branques- que dèvra être
un acte de haute signification politique.
Cette interprétation nous paraît au moins étrange.
Mais nous n'avons quâ rire de l'imagination vraiment débordante de nos
confrères de Barcelone".

Que l'acte tingué més importància de la que li atribueix L' Indépendant es demos-

tra per una notícia que apareix , un mes després, el diumenge 14 de desembre del 1902:

"Barcelone.- Sur la demande du ministre des affaires étrangères de France le gouvernement espagnol a ordonné à l'autorité militaire de Catalogne d'ouvrir une enquête sur l'attitude observée avec les catalanistes par l'évêque de Perpignan pendant les fêtes de Saint-Martin du Canigou".

Quina havia estat , doncs, aquesta actitud? La Biblioteca d'Autors Catalans de la Ilustració Catalana dedica el seu número 341 a Juli Carsalade du Pont. Hi recull la Carta Pastoral al "clero y als fidels de la diòcessis de Perpinyà , participant-los la compra de la Iglèsia abacial de Sant Martí de Canigó...", Carta que al final té una continuació titulada "Alsaccatalans de l'altra vessant del Pirineu", el "Discurs en los Jochs Florals de Barcelona de 1902,que's celebraren a Sant Martí del Canigó" , "Com se va empendre la restauració de Sant Martí del Canigó" en forma de carta dirigida a Matheu, president dels Jocs Florals del Canigó, i finalment el "Discurs presidencial dels Jocs Florals del any 1914".

Tots els textos citats són extremadament interessants per ilustrar les idees del bisbe Carsalade sobre la catalanitat de Catalunya nord, sobre la llengua catalana i els llacos que uneixen els Catalans d'ambdos cantons del Pirineu=. Citem, però algunes paraules del discurs als Jocs Florals de 1902:

" Vos dono l'enhorabona, germans d'Espanya; y la vos dono de tot el meu cor , de tota la meva ànima, en nom de jo y en nom dels fills d'aquest trocet de Catalunya. Sou vinguts en aqueix santuari famós, lo cor ple d'amor a Déu y a la patria y los llavis plens de cançons, per a pregar al brecol dels avis y cantar-hi lliurement, com ho feyen los antepassats; siau benvinguts , germans, aquexa casa payral es vostra; mireu com se va axamplant avuy per a rebre al llar sagrat del altar los fills reméus d'encà i d'enllà del Pirineu; No hi ha cap foraster avuy a Canigó; meytat de França, meytat d'Espanya, tots som de Catalunya".

I la seva defensa de la llengua:

"La Fe y la llengua d'un poble són inseparables= Deu ho ha volgut axis= Tots los pobles catòlichs combreguen a la mateixa Fe, però no de la mateixa manera. Deu los hi ha donat a cada hú un ser particular que'ls diferencia dels altres y queś manifesta sobretot per l'idioma= Tenim, nosaltres catalans, un idioma conforme al ser de nostra raça; no expressem nostres sentiments com ho fan los pobles queńs rodegen ; y es per això que la Fe catalana té necessitat de la llengua catalana per expressarse= Deu va unir inseparablement la Fe i la llengua quan va establir nostra raça dins d'aqueixe monyanyes regalades; va benehir y consacrar aquest sant matrimoni no pas per un dia, sinó per sempre. Es escrit en lo Sant Evangeli: lo que Deu junta no ho separi l'home! Maleida, donchs, la mà sacrilega que s'alca contra l'obra de Deu! !Maleits els impios que tenten de trencar llacos que l'Altissim va fermar!

Es evident que aquí ultra la defensa pura i simple de la llengua els bisbe Carsalade volia fer una alusió als decrets del govern espanyol molt recents prohibint l'ús de la llengua catalana en l'ensenyament de la doctrina als infants i joves.

El discurs acaba amb la frase abrandada "En nom de Deu y de Maria, enlayreu la llengua catalana per enlayrar la Fe" que és ideològicament germana del "Catalunya serà cristiana o no serà".

Les notícies sobre els Jocs Florals de Barcelona celebrats a Sant Martí del Canigó es troben em diversos llibrets i opuscles tant a Catalunya nord (J. Falguère, Séance des Jeux Floraux a Saint Martin de Canigou dans Journal il.lustré des Pyrénées- Orientales, 1903, nº 86) com a Catalunya sud (Jochs Florals del Canigó Recort dels Jochs Florals de Barcelona de 1902, Biblioteca la Renaixenca,1903, als diaris de l'època com La Renaixenca del 21 de novembre del 1903 o l'esmentat recull de Lectura Popular, Biblioteca d'autors catalans de la Ilustració catalana titolat Sant Martí del Canigó).

Blanca Serra i Puig

Perpinyà , 1976

ROSA TORAN
CELIA CANYELLES.

LA CREACIO DE LA COMISSIO DE CULTURA A L'AJUNTAMENT DE BARCELONA(1915-1916).

Justificació del treball.-

Als nostres dies s'evidencia la necessitat d'una escola pública que respecti les peculiaritats regionals. L'anàlisi de les institucions que, en el passat, han ofert models d'actuació, esdevé encara polèmic i sobretot útil.
L'història de les institucions escolars a Espanya i a Catalunya no ha sigut acomesa de forma sistemàtica. Les úniques obres publicades son les editades per la pròpia Comissió de Cultura, amb clara finalitat propagandística,i "Les escoles populars, ahir i avui" de J. Ventalló, l'interés coiuntural de la qual (traspás de les escoles municipals a l'Estat) ultrapassa l'estrictament històric.
La tasca de la Comissió de Cultura i el Patronat Escolar es practicament desconeguda, sobretot en el que fa referència al seu caràcter i funcionament.

Limitacions.-

- Cronològica. L'estudi abasta els anys 1916-1936. Aquest ample periode no ofereix homogeneitat. Les fluctuacions polítiques demanen una divisió : 1915-1916, 1917-1923, 1924-1930 i 1930-1936. En el primer i en l'últim período es necessari un estudi coiuntural més profund que en els altres.
- Atribucions. Sense oblidar les amplies i variades atribucions de la Comissió de Cultura (colonies, cantines, juntes autònomes, escoles especials, escoles d'arts i oficis, ...) ens limitem a l'estudi d'aquelles institucions més directament relacionades amb l'ensenyament primari, delegat per l'Estat.
- Estat actual de l'estudi. La creació de la Comissió de Cultura i els seus antecedents.

Metodologia.-

La vastitud i interrelacions d l tema exigiría una col.laboració interdisciplinària. Per l'impossibilitat inmediata d'això, tendim a fer una interpretació política d'aquells fets que més directa relació tenen amb la vida de l'ajuntament barceloní.
La selecció de material, extret sobretot de la premsa política i especialitzada, ha estat realitzada amb aquest criteri.

Guió expositiu del tema.-

- Identificació del procés institucionalitzador de la cultura catalana amb la Lliga Regionalista, argumentant-hi la infraestructura creada per la Mancomunitat i Diputació.
Pot suposar-se el mateix a l'Ajuntament de Barcelona, considerant que la creació de la Comissió de Cultura fou una iniciativa dels regionalistes ?.

- Quina significació i repercusió suposa l'hegemonía sostinguda pels republicans a l'Ajuntament fins l'any 1915 ?.

- Les eleccions a regidors de 1915:
Per la Lliga, el seu triomf possibilita la conversió del consistori en una altra caixa de ressonància de les seves aspiracions.
Els republicans, perdudes l'hegemonía, deuen oposar-se a la Lliga pel seu caràcter totalitari o "un nou caciquisme".

-Dues alternatives envers la política cultural
La Lliga necessita una escola catalana per a oposar-la a una escola oficial, defensora dels ideals patriòtics més caducs, però no ofereix un programa que posi en crisi tot el sistema educatiu espanyol.

Els republicans reclamen uns escola que respongui als principis lliberals i democràtics d'estil europeu (única, laica i obligatòria). Els partits d'àmbit catalá (UFNR, BRA) coincideixen amb la Lliga en la necessitat d'una escola catalana.

- La col.laboració que arriba a establir-se entre ambdós grups, s'explica pel seu possibilisme ?. Diferències entre l'actitut possibilista de la Lliga -regeneracionista- i la dels republicans -que rebutjan la monarquia com a forma de govern- .

- La creació de la Comissió de Cultura, aporta novetats respecte a l'etapa anterior, en que els serveis culturals i d'ensenyament estaven delegats en diverses comissions ?.

- Per què amb la creació de l'Assesoria Tècnica al juny de 1917 s'inicia una atapa en la que les realitzacions poden superar els antagonismes ?.

EL PERSONAL POLITIC A LA PROVINCIA DE BARCELONA (1939-1959): EL CAS CONCRET DE SABADELL

Aquest treball, forma part d'un estudi qù estem realitzant i que té com objectiu identificar l'elite o elites locals de la provincia de Barcelona i determinar les seves principals característiques.

Es tracta, per tant, d'un estudi de tipus empiric, dels que tant mancats n'estem, que aporti dades concretes amb les que recolzar provadament,- diriem numéricament- afirmacions ja conegudes; matisarles, rectificarles, si es el cas i, en definitiva, aportar noves conclusions, que no es limitin al estricte marc d'un estudi d'elites, sino que intentin donar una "explicació" més global de la estructura de poder de Sabadell de 1939 a 1959.

Carles Vives - Teresa Colomer

INTRODUCCIO

- Concepte utilitzat de personal polític
- Càrrecs estudiats
- Principals variables a tenir en compte:
    a. personal polític de post-guerra civil
    b. marc autoritari de l'Estat: poder otorgat als ajuntaments
    forma de reclutament
    canals de reclutament

OBJECTIUS QUE ES PROPOSA ASSOLIR EL PRESENT TREBALL

- Característiques del personal polític
- Conexions amb el poder econòmic
- Motius i canals de reclutament d'aquest personal polític

CENTRES D'INTERES PER RESPONDRE A AQUESTES TRES QUESTIONS

A.- SOCIOLOGIA DEL PERSONAL POLITIC A SABADELL

- Edat
- Lloc de naixement
- Estudis: Centre
    Nivell adquirit
    Tipus d'estudis realitzats
- Professió

B.- CAMP POLITIC

- Filiació política de preguerra
- Curriculum polític

C. RELACIONS AMB L'ESTRUCTURA ECONOMICA

- Banca , Caixes d'estalvis
- Empresa privada
- Entitats econòmiques

D. CONEXIONS AMB CAMP "CULTURAL" I ASSOCIACIONS

- Associacions: religioses
  econòmiques i professionals
  "recreatives"
  esportives
  culturals
  ...

NOTA SOBRE ALGUNS CATOLICS LIBERALS CATALANS

Josep Mª Marquès

"Hi ha gent que considera que tots els que professen idees liberals són, per aquest fet, gent sense religió. D'altres, en canvi, tenen per article de fe que ningú que sigui sincerament religiós, mereix el nom de verdader liberal. Uns i altres cauen en una lamentable exageració, i, per tant, en una notòria injustícia (...) Ni la religió és enemiga de la llibertat, ni la llibertat, contrària a la religió"(1).

Aquest text, publicat a Girona en castellà en 1860, i que creiem que es deu al periodista Narcís Blanch i Illa, sintetitza un dels problemes que sentiren profondament, de 1830 a 1868, els sectors catòlics de la nostra societat. Solé-Tura i Jutglar han posat de relleu les influències dels interessos de la classe burgesa en aquesta problemàtica(2). Però creiem que cal enriquir les síntesis fetes fins ara per mitjà d' estudis més detallats sobre les persones que es preocuparen explícitament de posar al dia el pensament catòlic, sobre els seus òrgans d'expressió, sobretot fulletons i revistes, i sobre les influències que van tenir(3). Ens sembla que la manca d'aquests anàlisis ha portat a J. M. Cuenca Toribio a sostenir la quasi absència del catolicisme liberal al sur dels Pirineus(4).

Es cert que el nom de catòlics liberals, tant o més que els que es reconeixíen en la línia de pensament de Lammennais o Montalembert, el feien servir, i precisament com a connotació despectiva, els seus adversaris de la dreta catòlica, com el P. Magí Ferrer o Sardà i Salvany. Per ells equivalía a una acusació de "mestissos", com es diría més tart. Es cert, també que la pluralitat d'accepcions que pot tenir el mot liberalisme, per una banda, i la diversitat de vinculacions a l'Església i especialment a la jerarquía, fa pràcticament impossible una definició del que hagi estat la doctrina -si és que n'hi va haver una- del catolicisme liberal.

La condemnació pontificia a la Mirari Vos de 1832,,els epissodis d'intolerància de 1835 i la desamortització no im-

pediren que alguns sectors de l'Església del país preferíssin el lema de Déu i llibertat a l'alternativa intransigent.

Cal considerar les manifestacions d'eclesiàstics com Eudald Jaumeandreu i Jaume Català, que el 1833 reiteren les seves professions de fe liberal del Trieni; el discurs d'obertura del curs universitari de Barcelona del canonge Albert Pujol el 1836, o el sermó de Mossèn Jaume Marcó el 1837. A aquests convé afegir la figura, insuficientment coneguda, de Torres Amat, i la del bisbe de Barcelona, Martínez, la postura del qual en els anys 1836-1840 provocà denúncies al Vaticà(5).

Encara que s'ha acostumat a considerar aquesta gent com religiosament jansenistes i políticament il.lustrats, la classificació sembla feta depressa. L'estudi que s'està fent de la correspondència de Torres Amat indica que en el plantejament dels problemes no estava totalment hipotecat pel seu oncle, l'arquebisbe de Palmira; la seva oposició al tradicionalisme de De Maistre i la seva relació amb el bisbe Romo de Canàries l'inscriuen més aviat en l'àrea del liberalisme(6) Caldrà superar el tòpic de considerar que durant la primera guerra carlina els bisbats catalans foren governats per regalistes d'antiga estampa i veure si la posició del canonge Castel de Lleida, tan significat en l'ajuda a les tropes cristines va tenir imitadors(7)

Pel que al laicat es refereix és molt simptomàtica la personalitat de Roca i Cornet(8). La comparació amb els catòlics liberals francesos aclareix la seva trajectòria. Sentí com ells l'impacte de la revolució de 1830; difongué el pensament de Lammennais, tingué correspondència amb Dupanloup, i formà escola, de la que fou fruit prematurament desaparegut, però prou explícit en les seves declaracions de fe i d'entussiasme per la llibertat, Manuel de Cabanyes. Més duradora fou la influència de Roca i Cornet sobre Mañé i Flaquer i Rubió i Ors. Els ajudà a acceptar la seva solució a la qüestió dinàstica i a evitar vel.leitats integristes. L'estudi dels articles de Roca i Cornet a La Religión (1837-1841) i dels seus escrits al Brusi haurà d'aclarir en quina mesura s'inspirava en Montalembert. L'evolució de Roca i Cornet cap a un cristianisme estrictament religiós i ultramontà

troba també paralels alliçonadors en la que tingueren diversos membres del cercle de Lammennais, com Guerànger i Gerbet.

Balmes ha estat interpretat per uns en clau liberal moderada, i per d'altres en línia tradicionalista. No és el cas de reobrir la discussió, sino només de remarcar uns fets. Es preocupà de fer arribar els seus escrits a Montalembert(9) però tingué també relació amb els intransigents de L'Univers. Apreciava a Romo, el bisbe de Canàries entussiasta del model americà de separació entre l'Església i l'estat, però tingué cura d'advertir que no s'identificava amb les seves tesis(10). Sostingué que la unió del tron i l'altar no és necessària per a l'altar, i aplaudí les reformes liberals de Pius IX fins a provocar les ires dels que consideraven modèlica la gestió de Gregori XVI; tot, però, amb matitzacions. La seva consciència del pluralisme d'ideologies a Espanya el porta a superar el mite de l'Espanya católica per necessitat; la seva actitud positiva davant l'esperit del segle l'emparenta amb els liberals católics europeus. Com Balmes, també Quadrado acceptarà les idees de llibertat i constitució, però per a evadir-se aviat en el camp de la história i de l'activitat eclesiàstica no política.

El Concordat de 1851 vingué a establir un règim de mútues concessions entre l'Església i l'Estat i a resoldre el problema creat per la desamortització. Em sembla que definir aquest acte com d'oportunisme, o considerar-lo com a pura expressió de l'esperit burgés que vol unir a les seguretats temporals les eternes, és una concessió feta a tópics vells (11). Segurament cap católic adinerat s'abstingué de comprar béns eclesiàstics per motius de consciència; caldría, però, reexaminar les justificacions que es feren del cantó dels compradors o dels publicistes que escrivien per compte seu i veure quina és l'idea d'Església que tenia aquesta gent.

Després del bienni progressista i fins a la publicació del Syllabus de 1864, el pensament del Diario de Barcelona en matèria politico-religiosa tornà a definir-se com a liberal católic. Mañé i Flaquer el formulà al seu article "Religión y libertad" de 19 de març de 1863. Cal reconéixer que la seva problemàtica era d'horitzons limitats; es reduia a la forma de jutjar la qüestió de la unitat italiana i de la sobirania temporal del papa, i a proposar als católics bar-

celonins una alternativa a les tesis intransigents del Syllabus a partir de la lectura que en feien a França Montalembert i Dupanloup(12). L'actitud de Mañé a propósit dels problemes interiors era molt menys coherent, com bo mostrà de forma despiadada l'Almanaque democrático de 1863.

Dintre l'àmbit que hem indicat, doncs, Mañé i Flaquer promogué des del seu diari una traducció del comentari de Dupanloup al Syllabus, i encarregà a Reynals y Rabassa la tasca de popularitzar-lo. Serà necessari conéixer l'abast de la correspondència Mañé i Flaquer-Montalembert per fer una interpretació precisa d'aquest catolicisme liberal(13), com també aprofundir el pensament d'altres col.laboradors del Diario, com Coll i Vehí i Duran i Bas, que es troben molt próxims a Mañé en la seva manera de veure el problema religioso-polític del seu temps.

Josep Mª Marqués
Via Giulia, 151. 00186 ROMA

1.- El Gerundense, año V, núm 238; 8 novembre 1860

2.-J. SOLE-TURA, Catalanisme i revolució burgesa, Barcelona 1967, pp 83-87 remarca la penetració de la càrrega tradicionalista rural dintre les estructures burgeses creades a la ciutat. A. JUTGLAR, Ideologías y clases en la España contemporánea, Madrid 1968, I, p 91, dòna una descripció del canvi de mentalitat en camp religiós de la burgesía industrial que caldría integrar amb textos de l'época

3.-La necessitat de fer aquestes recerques entorn de la Revista Católica i de Mañé i Flaquer ja la observaven AUBERT, DUROSELLE i JEMOLO, Le libèralisme rèligieux au XIX siècle X. Congresso Internazionale di Scienze Storiche, V, Firenze 1955, pp 377-379. No hem pogut servir-nos del treball de J.A. MARAVALL, Sobre orígenes y sentido del catolicismo liberal en España, Homenaje a Aranguren, Madrid 1972, pp 229-266.

4.- J. M. CUENCA TORIBIO, Le catholicisme libèral espagnol: les raisons d'une absence, a Les catholiques libéraux au XIX siècle, Grenoble 1974, pp 103-111

5.-Sobre aquestes manifestacions vegeu J. CARRERA PUJAL, Historia politica de Cataluña en el s. XIX, Barcelona 1957 III, 357. Per Torres Amat, la tesi en elaboració per J. Barrio anunciada a El Centro español de Estudios Eclesiásticos, Roma 1975, p. 62

6.- CARRERA PUJAL, o.c. p 386

7.- J. LLADONOSA, La primera guerra carlina a les terres de Lleida, Barcelona 1965, pp 25-26

8.- I. CASANOVAS, Balmes, la seva vida, el seu temps, les seves obres, Barcelona 1932, II, pp 15 ss, és potser qui ha detallat més les relacions de Roca i Cornet, de qui veié la correspondència

9.- CASANOVAS; o.c. III, pp 366 i 495.

10.-J. BALMES, Obras completas, Madrid 1949, t V, p. 92

11.-A. JUTGLAR, o.c. pp 105-106; cfr també p 92.

12.-CARRERA PUJAL, o.c. V pp 8. 142, 161-162

13.- Una de les cartes de Mañé i Flaquer a Montalembert l' ha publicada parcialment R. AUBERT, Quelques documents relatifs aux réactions espagnoles au Syllabus, a Spanische Forschungen der Görresgesellschaft, sèrie 1, vol 19, Münster 1962, p 294. Els nostres intents de prendre contacte amb aquesta correspondència han estat infructuosos fins ara.

Antecedentes históricos de la situación actual en el Pais Vasco.

- El Pais Vasco contiene todas las notas constitutivas e integrantes de una Nación: territorio, raza, lengua, historia, cultura, unidad económica, conciencia nacional.
- Vigencia histórica del régimen foral. Los Fueros entendidos como usos y costumbres y no como privilegio concedido. La organización política foral: el municipio, las Juntas Generales, la Diputación Foral, la Administración de Justicia, el Sistema Tributario, el Servicio Militar.
- La llegada de los Borbones al trono de España supone la ruptura del equilibrio anterior entre el poder central real y los póderes del Pais Intentos de sustituir la monarquía federal por una monarquía centralizada. Crisis sociales: La Matxinada (1.717) y la rebelión de los herreros de Azcoitia (1.766).
- La burguesia ilustrada. La Ilustración adquiere un aspecto cultural y técnico ya que el régimen vasco es librecambista en lo económico y de democrático en lo político. Los Caballeritos de Azkoitia. El Real Seminario de Bergara. La Sociedad Baskongada de Amigos del Pais.
- Guerra con la Convención francesa. La burguesia mercantil apoya al ejército francés creándose la República de Gipuzkoa bajo el protectorado de la Convención. Derrota de la burguesia vasca al volverse a la situación del " Ancien Regime " tras la paz de Basilea.
- La Zamakolada (1.804) como preludio de las guerras carlistas. Mediante la ocupación militar, se elimina el régimen autónomo de Bizkaia que será restituido en 1.808.
- Elaboración por las Cortes de Cádiz de una Constitución que hace tabla rasa del régimen foral vasco. Aparición de una nueva burguesía mercantil y preindustrial que considera incompatible su desarrollo con la vigencia de las instituciones forales.
- La primera guerra carlista como expresión del antagonismo entre las clases sociales detentadoras de la propiedad junto con las clases populares y la burguesía comercial ascendente. El abrazo de Bergara. La Ley de 25 de Octubre 1.839 significa el comienzo del fin para el sistema foral.

- La segunda guerra carlista . Derogación del régimen foral vasco por Decreto de 21/7/1.876 siendo sustituido por el sistema de Conciertos Económicos.
- Junto a una fracción de la alta burguesía que no se integró en el poder surgido de la Restauración, se alinean la pequeña y media burguesía y la clase trabajadora autóctona. Sabino Arana crea el P.N.V. que incluye como objetivo fundacional la derogación de la Ley de 25/10/1839
- Aparición del proletariado, S.T.V. y la U.G.T. Infiltración del P.S.O.E. en Bizkaia en un intento de complementariedad imperialista y separación de la cuestión nacional y la cuestión social.
- Movimientos de renovación y recuperación en el campo literario y cultural en el 1er cuarto del siglo XX. El primer Congreso de Estudios Vascos. La Sociedad de Estudios Vascos y la Academia de la Lengua Vasca . La RIEV.
- La Segunda República y el movimiento autonómico en el País. El pueblo se manifiesta rotundamente favorable al Estatuto de Estella a través de la Asamblea de Alcaldes y del referendum popular (1.931). Un nuevo Estatuto para medio País (1.933) . El Alzamiento militar sirve de detonador para la aprobación de un miniestatuto que garantice el apoyo de las fuerzas vascas contra los fascistas. Un estatuto vasco para Bizkaia.
- El Gobierno Vasco en el exilio. El Pacto de Bayona. Comienzan las maniobras del P.S.O.E. que culminarán en el Pacto de Unión de Fuerzas Democráticas en Paris. El congreso de Munich y las Asambleas de la Democracia Cristiana en Madrid: Liquidación del Gobierno Vasco y apoyo a la sustitución del régimen franquista por un régimen unitario.

NOTA SOBRE ALGUNS CATOLICS LIBERALS CATALANS

Josep Mª Marquès

"Hi ha gent que considera que tots els que professen idees liberals són, per aquest fet, gent sense religió. D'altres, en canvi, tenen per article de fe que ningú que sigui sincerament religiós, mereix el nom de verdader liberal. Uns i altres cauen en una lamentable exageració, i, per tant, en una notòria injustícia (...) Ni la religió és enemiga de la llibertat, ni la llibertat, contrària a la religió"(1).

Aquest text, publicat a Girona en castellà en 1860, i que creiem que es deu al periodista Narcís Blanch i Illa, sintetitza un dels problemes que sentiren profondament, de 1830 a 1868, els sectors catòlics de la nostra societat. Solé-Tura i Jutglar han posat de relleu les influències dels interessos de la classe burgesa en aquesta problemàtica(2). Però creiem que cal enriquir les síntesis fetes fins ara per mitjà d' estudis més detallats sobre les persones que es preocuparen explícitament de posar al dia el pensament catòlic, sobre els seus òrgans d'expressió, sobretot fulletons i revistes, i sobre les influències que van tenir(3). Ens sembla que la manca d'aquests anàlisis ha portat a J. M. Cuenca Toribio a sostenir la quasi absència del catolicisme liberal al sur dels Pirineus(4).

Es cert que el nom de catòlics liberals, tant o més que els que es reconeixíen en la línia de pensament de Lammennais o Montalembert, el feien servir, i precisament com a connotació despectiva, els seus adversaris de la dreta catòlica, com el P. Magí Ferrer o Sardà i Salvany. Per ells equivalía a una acusació de "mestissos", com es diría més tart. Es cert, també que la pluralitat d'accepcions que pot tenir el mot liberalisme, per una banda, i la diversitat de vinculacions a l'Església i especialment a la jerarquía, fa pràcticament impossible una definició del que hagi estat la doctrina -si és que n'hi va haver una- del catolicisme liberal.

La condemnació pontificia a la Mirari Vos de 1832,,els epissodis d'intolerància de 1835 i la desamortització no im-

pediren que alguns sectors de l'Església del país preferíssin el lema de Déu i llibertat a l'alternativa intransigent.

Cal considerar les manifestacions d'eclesiàstics com Eudald Jaumeandreu i Jaume Català, que el 1833 reiteren les seves professions de fe liberal del Trieni; el discurs d'obertura del curs universitari de Barcelona del canonge Albert Pujol el 1836, o el sermó de Mossèn Jaume Marcó el 1837. A aquests convé afegir la figura, insuficientment coneguda, de Torres Amat, i la del bisbe de Barcelona, Martínez, la postura del qual en els anys 1836-1840 provocà denúncies al Vaticà(5).

Encara que s'ha acostumat a considerar aquesta gent com religiosament jansenistes i políticament il.lustrats, la classificació sembla feta depressa. L'estudi que s'està fent de la correspondència de Torres Amat indica que en el plantejament dels problemes no estava totalment hipotecat pel seu oncle, l'arquebisbe de Palmira; la seva oposició al tradicionalisme de De Maistre i la seva relació amb el bisbe Romo de Canàries l'inscriuen més aviat en l'àrea del liberalisme(6) Caldrà superar el tòpic de considerar que durant la primera guerra carlina els bisbats catalans foren governats per regalistes d'antiga estampa i veure si la posició del canonge Castel de Lleida, tan significat en l'ajuda a les tropes cristines va tenir imitadors(7)

Pel que al laicat es refereix és molt simptomàtica la personalitat de Roca i Cornet(8). La comparació amb els catòlics liberals francesos aclareix la seva trajectòria. Sentí com ells l'impacte de la revolució de 1830; difongué el pensament de Lammennais, tingué correspondència amb Dupanloup, i formà escola, de la que fou fruit prematurament desaparegut, però prou explícit en les seves declaracions de fe i d'entussiasme per la llibertat, Manuel de Cabanyes. Més duradora fou la influència de Roca i Cornet sobre Mañé i Flaquer i Rubió i Ors. Els ajudà a acceptar la seva solució a la qüestió dinàstica i a evitar vel.leitats integristes. L'estudi dels articles de Roca i Cornet a La Religión (1837-1841) i dels seus escrits al Brusi haurà d'aclarir en quina mesura s'inspirava en Montalembert. L'evolució de Roca i Cornet cap a un cristianisme estrictament religiós i ultramontà

troba també paralels alliçonadors en la que tingueren diversos membres del cercle de Lammennais, com Guerànger i Gerbet.

Balmes ha estat interpretat per uns en clau liberal moderada, i per d'altres en línia tradicionalista. No és el cas de reobrir la discussió, sino només de remarcar uns fets. Es preocupà de fer arribar els seus escrits a Montalembert(9) però tingué també relació amb els intransigents de L'Univers. Apreciava a Romo, el bisbe de Canàries entussiasta del model americà de separació entre l'Església i l'estat, però tingué cura d'advertir que no s'identificava amb les seves tesis(10). Sostingué que la unió del tron i l'altar no és necessària per a l'altar, i aplaudí les reformes liberals de Pius IX fins a provocar les ires dels que consideraven modèlica la gestió de Gregori XVI; tot, però, amb matitzacions. La seva consciència del pluralisme d'ideologies a Espanya el porta a superar el mite de l'Espanya católica per necessitat; la seva actitud positiva davant l'esperit del segle l'emparenta amb els liberals católics europeus. Com Balmes, també Quadrado acceptarà les idees de llibertat i constitució, però per a evadir-se aviat en el camp de la história i de l'activitat eclesiàstica no política.

El Concordat de 1851 vingué a establir un règim de mútues concessions entre l'Església i l'Estat i a resoldre el problema creat per la desamortització. Em sembla que definir aquest acte com d'oportunisme, o considerar-lo com a pura expressió de l'esperit burgés que vol unir a les seguretats temporals les eternes, és una concessió feta a tópics vells (11). Segurament cap católic adinerat s'abstingué de comprar béns eclesiàstics per motius de consciència; caldría, però, reexaminar les justificacions que es feren del cantó dels compradors o dels publicistes que escrivien per compte seu i veure quina és l'idea d'Església que tenia aquesta gent.

Després del bienni progressista i fins a la publicació del Syllabus de 1864, el pensament del Diario de Barcelona en matèria politico-religiosa tornà a definir-se com a liberal católic. Mañé i Flaquer el formulà al seu article "Religión y libertad" de 19 de març de 1863. Cal reconéixer que la seva problemàtica era d'horitzons limitats; es reduia a la forma de jutjar la qüestió de la unitat italiana i de la sobirania temporal del papa, i a proposar als católics bar-

celonins una alternativa a les tesis intransigents del Syllabus a partir de la lectura que en feien a França Montalembert i Dupanloup(12). L'actitud de Mañé a propósit dels problemes interiors era molt menys coherent, com ho mostrà de forma despiadada l'Almanaque democrático de 1863.

Dintre l'àmbit que hem indicat, doncs, Mañé i Flaquer promogué des del seu diari una traducció del comentari de Dupanloup al Syllabus, i encarregà a Reynals y Rabassa la tasca de popularitzar-lo. Serà necessari conéixer l'abast de la correspondència Mañé i Flaquer-Montalembert per fer una interpretació precisa d'aquest catolicisme liberal(13), com també aprofundir el pensament d'altres col.laboradors del Diario, com Coll i Vehí i Duran i Bas, que es troben molt próxims a Mañé en la seva manera de veure el problema religioso-polític del seu temps.

Josep Mª Marqués
Via Giulia, 151. 00186 ROMA

1.- El Gerundense, año V, núm 238; 8 novembre 1860

2.-J. SOLE-TURA, Catalanisme i revolució burgesa, Barcelona 1967, pp 83-87 remarca la penetració de la càrrega tradicionalista rural dintre les estructures burgeses creades a la ciutat. A. JUTGLAR, Ideologías y clases en la España contemporánea, Madrid 1968, I, p 91, dòna una descripció del canvi de mentalitat en camp religiós de la burgesía industrial que caldría integrar amb textos de l'época

3.-La necessitat de fer aquestes recerques entorn de la Revista Católica i de Mañé i Flaquer ja la observaven AUBERT, DUROSELLE i JEMOLO, Le libèralisme rèligieux au XIX siècle X. Congresso Internazionale di Scienze Storiche, V, Firenze 1955, pp 377-379. No hem pogut servir-nos del treball de J.A. MARAVALL, Sobre orígenes y sentido del catolicismo liberal en España, Homenaje a Aranguren, Madrid 1972, pp 229-266.

4.- J. M. CUENCA TORIBIO, Le catholicisme libèral espagnol: les raisons d'une absence, a Les catholiques libéraux au XIX siècle, Grenoble 1974, pp 103-111

5.-Sobre aquestes manifestacions vegeu J. CARRERA PUJAL, Historia politica de Cataluña en el s. XIX, Barcelona 1957 III, 357. Per Torres Amat, la tesi en elaboració per J. Barrio anunciada a El Centro español de Estudios Eclesiásticos, Roma 1975, p. 62

6.- CARRERA PUJAL, o.c. p 386

7.- J. LLADONOSA, La primera guerra carlina a les terres de Lleida, Barcelona 1965, pp 25-26

8.- I. CASANOVAS, Balmes, la seva vida, el seu temps, les seves obres, Barcelona 1932, II, pp 15 ss, és potser qui ha detallat més les relacions de Roca i Cornet, de qui veié la correspondència

9.- CASANOVAS; o.c. III, pp 366 i 495.

10.-J. BALMES, Obras completas, Madrid 1949, t V, p. 92

11.-A. JUTGLAR, o.c. pp 105-106; cfr també p 92.

12.-CARRERA PUJAL, o.c. V pp 8. 142, 161-162

13.- Una de les cartes de Mañé i Flaquer a Montalembert l'ha publicada parcialment R. AUBERT, Quelques documents relatifs aux réactions espagnoles au Syllabus, a Spanische Forschungen der Görresgesellschaft, sèrie 1, vol 19, Münster 1962, p 294. Els nostres intents de prendre contacte amb aquesta correspondència han estat infructuosos fins ara.

Aproximació teòrica sobre les característiques nacionals del proletariat català sota la dictadura. Context i periode de referència: formació de la Comissió Obrera Nacional de Catalunya 1966/69

GUIO

ORDINOGRAMA GENERAL

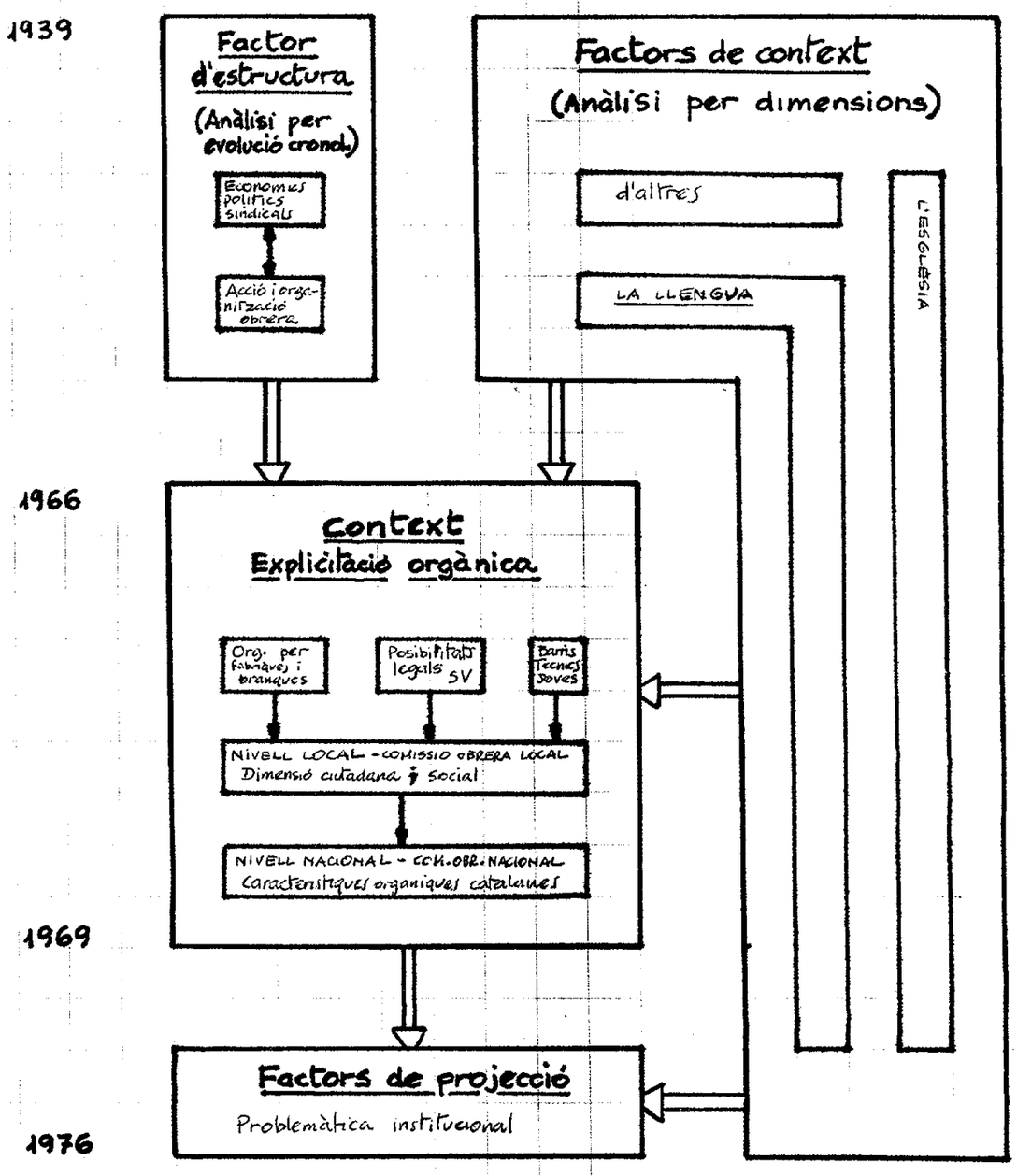

Troba l'accés a la llengua dins el proletariat i segons les seves possibilitats culturals pel fet de que solament el domini oral el col·loca a l'interior dels límits lingüístics (esfera de la llengua) dins dels quals pot identificarse amb l'obrer català i a través d'ell amb la societat catalana

la seva presencia en la nació catalana.

Però el castellà es una llengua natural amb la característica "d'estàtica", es a dir, parlada però no transmesa mes enllà de dues generacions. El castellà es comporta com una llengua de transició.

El català es comporta "dinàmicament", es a dir, transmesa sense discontinuitat i es historicament pròpia de la societat catalana

La conservació del català entre els obrers te un gran valor de lluita contra el regim

Conseqüencies de l'assimilació de l'immigrant per la unitat de classe (plà ideològic) (assimilació lingüística)

Aparició dels elements mes avançats de l'Església.

En Catalunya la presa de consciència d'una part de l'Esglesia venia acompanyada d'un reforçament de la identitat nacional

Les organitzacions obreres catòliques tenen una tendència nacional molt marcada

La incorporació dels militants obrers catòlics a les organitzacions obreres sindicals i polítiques aporten una contribució d'identificació nacional al moviment obrer

Exemple d'assaig gràfic per a determinar les zones d'influencia lingüística sobre els conflictes obrers.

La llengua catalana entre els obrers i a Catalunya

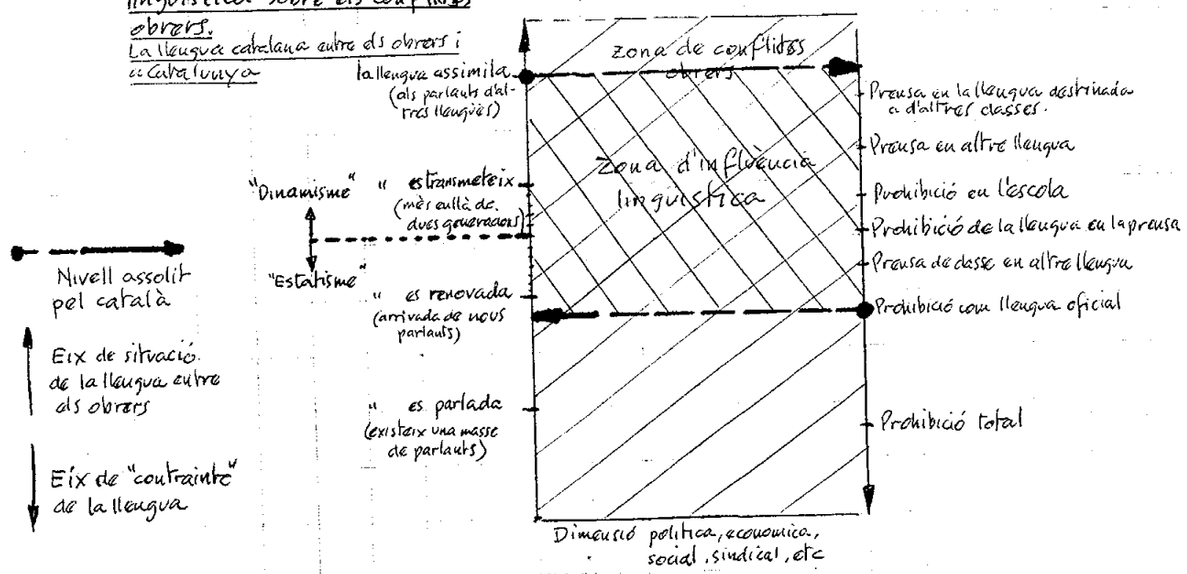

FACTORS de CONTEXT

LA LLENGUA (entre els obrers)

Destrucció institucions d'ensenyament i mitjans de difusió.

Corrent immigratòria

Pel proletariat

La llengua ha estat devingut d'ús oral.
L'obrer català parla en català però llegeix i escriu en castellà

L'obrer es el menys afectat per la manca del català escrit però és el mes exposat al castellà escrit

Importància de l'impacte del castellà en els mitjans de difusió

Importància de la immigració de parla castellana

L'acquisició de la llengua pels immigrants

Origen dels immigrants - Camp

Societat industrial catalana

La integració dels immigrants és la seva proletarització

Esfera de la llengua

Identificació nacional

L'assimilació de la llengua és una de les característiques de la proletarització

L'usatge de la llengua es la sanció de la seva identificació de classe

En les circumstàncies actuals l'immigrant

Manteniment de la llengua entre els obrers catalans

L'opressió política i sindical sobre la classe obrera es troba agreujada amb l'imposició del castellà

Situació de conflicte entre les dues llengues

Anàlisi del sectors on es manifesta el conflicte

llengua "oficial"

llengues parlades } llengues "naturals"

Amb l'oficialitat d'una de les llengues naturals i el castellà, el regim ha volgut legitimitzar

L'ESGLESIA

HIPOTESI

Evolució de l'Església en matèria social

Actuació dels sacerdots i laics dins les organitzacions obreres

Motivacions "temporals" del obrer catòlic

Orientació de l'Esglesia progressista

L'aportació dels catòlics catalans al moviment obrer porta un important contingut nacional

Aquest fenòmen ha estat conseqüencia, en gran part, de les tensions i contradiccions que la complicitat amb la dictadura ha creat a l'interior de l'Esglesia

ARGUMENTACIO

L'Esglesia en el segle XIX.
Tipus de nacionalisme - Tradicionalisme

L'Esglesia i la Renaixença
La Lliga

Guerra Civil
Dualitat nacionalisme - burgesia entre en contradicció

Evolució de la lluita de classes

FACTOR d'ESTRUCTURA (Antecedents 1939/65)

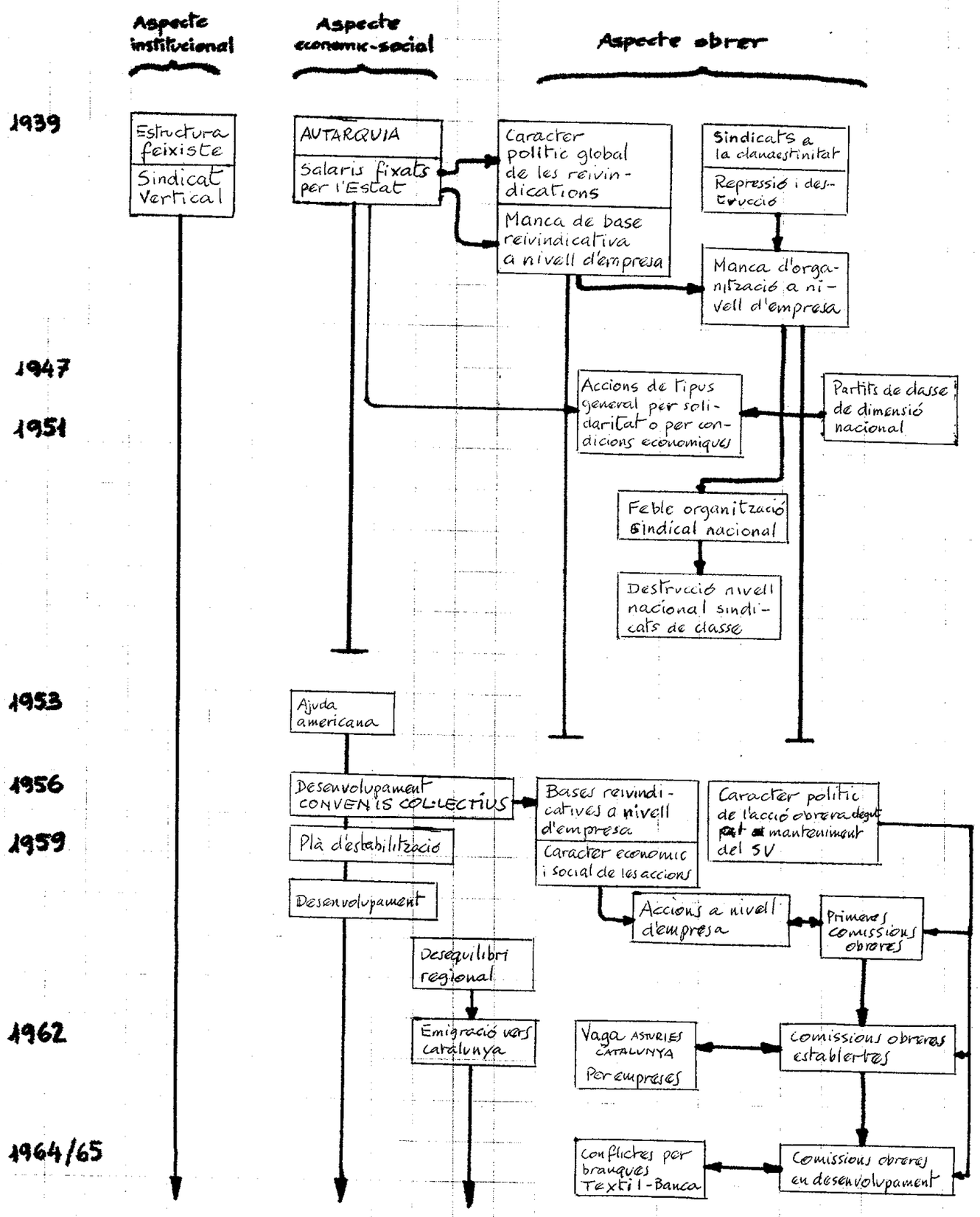

CONTEXT - Explicitació orgànica (1966/69)

INTRODUCCIÓ

Destrucció sindicats històrics

El moviment obrer va tenir que trobar formes adaptades a la nova situació

La forma més característica dels darrers 15 anys son les Comissions Obreres

HIPOTESI

El moviment obrer en la seva expansió en forma de CO constata que el marc econòmic i social català determina i defineix un nivell orgànic representatiu obrer nacional català

ANALISI

1966

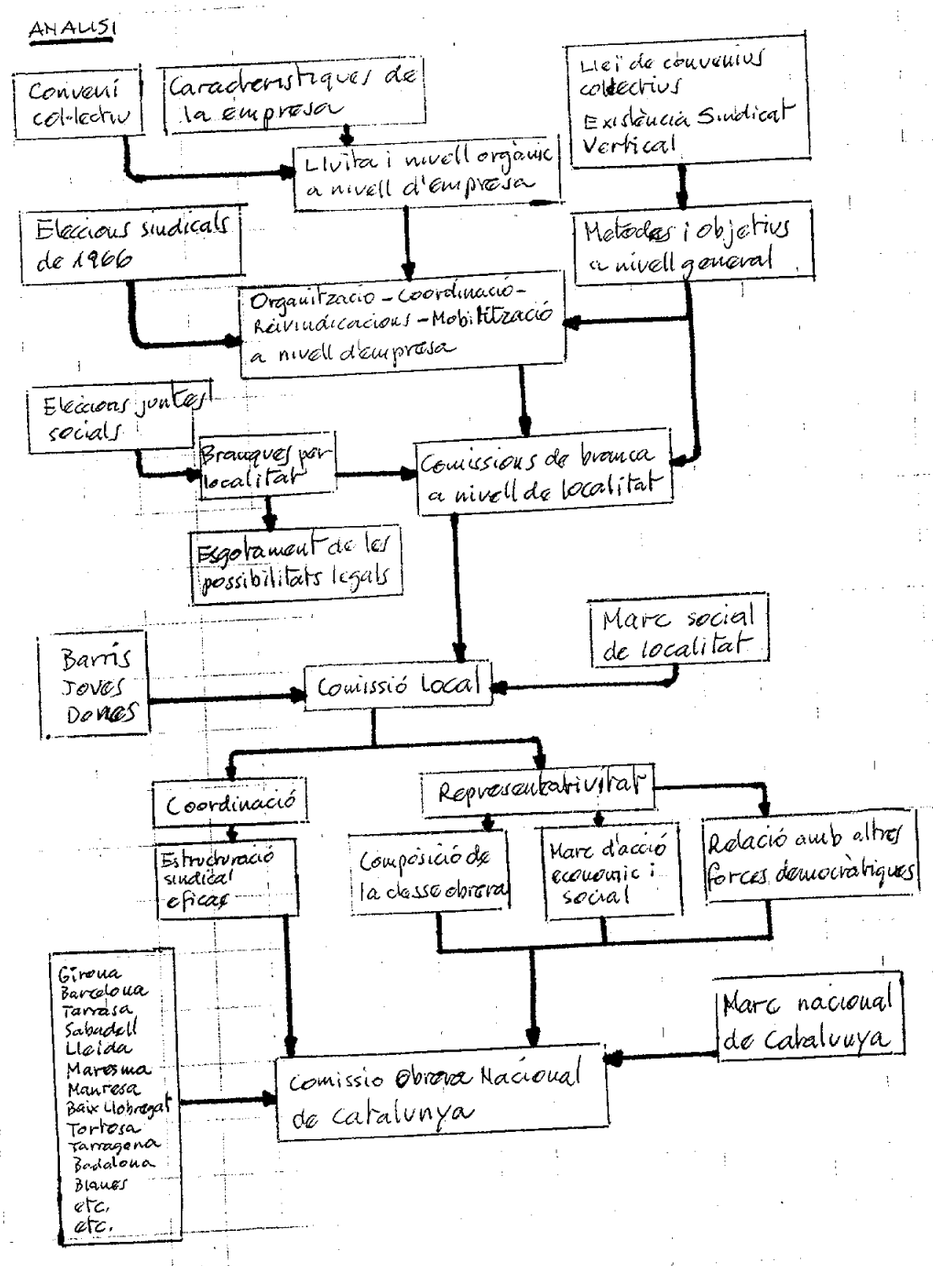

1969